

EURODIACONIA

BÝT A JEDNAT

Diakonie a cirkve

We link our members to serve for solidarity and justice

BÝT A JEDNAT

Diakonie a církve

Zpráva teologické pracovní skupiny Eurodiakonie

Složení teologické pracovní skupiny Eurodiakonie:

Marco Jourdan

Lennart Molin

Herman Noordegraaf

Karl Dieterich Pfisterer

Ninni Smedberg

Dominic Verhoeven

Přeložili:

Daniel Rejchrt

Jana Plíšková

Jiří Otter

Praha, 2006

BÝT A JEDNAT. Diakonie a církve
Zpráva teologické pracovní skupiny Eurodiakonie

© Eurodiaconia, Brusel 2004

Translation© Daniel Rejchrt, Jana Plíšková a Jiří Otter, 2006

By arrangement with
Diakonie Českobratrské církve evangelické,
Belgická 22, 120 00 Praha 2

tel.: +420 222 512 245
fax.: +420 222 518 783
e-mail: ustredi@diakoniecce.cz
<http://diakoniecce.cz>

Eurodiaconia
We link our members to serve for solidarity and justice

Úvodem: Původ a metodologie	5
1. Některá teologická témata	7
1. 1. Boží stvoření	7
1. 2. Ježíš Kristus	9
Studie I.: Smíření a šíření pokoje (<i>Caritas</i>)	10
1. 3. Duch svatý	13
2. Eklesiologie a postavení diakonie v církvích	13
Církev a diakonie /Několik úvah/	13
Studie II.: Zkušenost s novým církevním zřízením ve Švédsku (<i>FIM</i>)	15
3. Společenská hlediska	17
3. 1. Postmodernismus a globalizace	17
3. 2. Evropa	18
3. 3. Rozvinuté státy a diakonie /Několik úvah/	21
3. 4. Občanská společnost	22
Studie III.: Péče o starší osoby na Slovensku	23
Studie IV.: Rakouská diakonie, spoluorganizátor <i>EAPN</i>	25
4. Pracovníci diakonie	26
Pracovníci diakonie /Několik poznámek/	26
Studie V.: Diakonát a diakon v Nizozemské reformované církvi	30
Studie VI.: Diakonát ve Valdenské církvi	31
Studie VII.: Diakoni v Římskokatolické církvi: Antverpská diecéze	34
Studie VIII.: Povodně v České republice a odpověď Diakonie ČCE	35
5. Různé etické principy diakonické činnosti	37
Rozhodující principy diakonické činnosti – etický základ	37
Studie IX.: Jedno tělo (postižení lidé – Švédsko)	39
Studie X.: Církve a chudá tvář Nizozemí	41
Studie XI.: Portrét uprchlice do Rumunska	43
6. Vklad církví – východiska, činnosti a zdroje	45
6. 1. Východiska	45
6. 2. Typy činností	45
6. 3. Zdroje	46
Studie XII.: Drogově závislí a alkoholici: Sanna (Švédsko)	47
Studie XIII.: Děti ulice (Rusko)	48
7. Závěrečné výzvy	51
Diakonie, služba, poslání	51
Rovnost pohlaví (<i>gender</i>)	51
Vzdělávání	51
Ekumenické výzvy	52
Společenství	52
Udržitelnost	52
Obhajoba	53
Evropa	53
Dodatek 1.: Použité zprávy a deklarace	54
Dodatek 2.: Účastníci pražského setkání v roce 2003	55

Úvodem: Původ a metodologie

Nejprve tu musí být diakonie a teprve pak o ní může vzniknout zpráva. Diakonie patří k podstatě církve. *Je tu dřív, než cokoliv vykonáme.* Církev odpovídá na volání okolního světa a na jeho potřeby naplněním své diakonické odpovědnosti. Toto naplnění či konání souvisí s okolnostmi a nabývá aktuálních forem podle požadavků času a situace. To znamená, že diakonii lze chápat pouze jako součást církve a je nutno ji rozvíjet v kontextu skutečného života.

To je také obsahem této zprávy. Zahrnuje obecný základ a „konání“, které může mít bezpočet rozmanitých podob. A tak to má být.

Zprávu vytvořila pracovní skupina pro teologii a sociální etiku. Byla ustavena při Eurodiakonii a svou činnost zahájila na začátku roku 2002. Za cíl si vytkla *zabývat se reflexí diakonie se zvláštním zřetelem k okolnostem, v nichž členové Eurodiakonie žijí a pracují.* Položili jsme si řadu otázek: Jak lze diakonii pojmout hlouběji? Čeho je nám třeba, abychom toho dosáhli? Jakou metodologii k tomu zvolit?

V první řadě jsme požádali členy Eurodiakonie, aby písemně formulovali svůj pohled na diakonii a připojili k tomuto souhrnu také popis každodenních činností. Pracovali jsme i s ekumenickými dokumenty. Soupis zpráv, které naše pracovní skupina obdržela a použila, uvádíme v dodatku. Některé jsme zde zařadili ve formě podrobných studií. Při své práci jsme k nim pozorně přihlíželi a vycházeli z nich – v naději, že napomohou nahlédnout, jak diakonie a její práce v Evropě vypadá.

Nejprve jsme se zabývali prvky, které jsou pro vývoj a perspektivy diakonické práce rozhodující: biblickým pojetím (v první kapitole), eklesiologií (v kapitole druhé) a společenskými souvislostmi (v kapitole třetí). Poté jsme se zaměřili na ty, kdo se diakonií zabývají v teorii i praxi (viz kapitola čtvrtá – Pracovníci diakonie), dále na principy jejich činnosti (kapitola pátá), typy činností a zdroje, kterých mohou pracovníci diakonie využívat k dosažení svých cílů (kapitola šestá). V závěrečné sedmé kapitole shrnujeme některé výzvy, které vzešly ze studia získaných podkladů. Úplný soupis všech zpráv, které nám byly zaslány, neuvádíme.

Za druhé jsme členy Eurodiakonie svolali ke dvěma konzultacím. Na první z nich jsme pozvali několik odborných pracovníků na poli diakonie. Tato skupina pak připravila předběžný koncept zprávy. Rádi bychom poděkovali za příspěvek profesoru Andersovi Bäckströmovi (*Diakonivetenskapliga Institutet*, Uppsala), Alexandru Belobowskemu (*WCC – Světová rada církví*), dr. Evě Sibylle Mfato Vogelové (*CEC*, Ženeva) a profesoru Theodoru Strohmovi (*Diakoniewissenschaftliches Institut*, Heidelberg). Ke druhé konzultaci byla pozvána širší skupina odborníků, tj. všichni členové Eurodiakonie, kteří poslali ke zprávě podklady nebo konkrétní studie. Tentokrát byla zastoupena rovněž pravoslavná tradice, a to prostřednictvím *CCME (Churches' Commission for Migrants in Europe – Církevní komise pro migraci v Evropě)* a také *ECG (European Contact Group)*. (Seznam účastníků uvádíme v Dodatku 2.) Společně jsme znovu prošli všechny podklady a vypracovali zprávu. Chceme poděkovat i této skupině.

Za třetí byl dokument předložen k diskusi Výročnímu generálnímu shromáždění Eurodiakonie v roce 2004. Jeho zveřejnění poslouží, jak doufáme, na všech úrovních jako užitečné vodítko a jednotný základ, jak rozumět pojmu *diakonia*.

Členové pracovní skupiny:

Marco Jourdan	předseda představenstva komise pro Diakonii Valdenské církve v Itálii;
Dr. Lennart Molin	mimořádný generální sekretář Švédské křesťanské rady, odpovědný zejména za práci komise s ekumenickou diakonií;
Dr. Herman Noordegraaf	lektor diakonie na Teologické fakultě v Leidenu jako zástupce Nizozemské reformované církve;
Rev Dr. Karl Dieterich Pfisterer	ředitel odboru pro teologická, právní a ekonomickostrategická studia a styk s veřejností <i>Diakonisches Werk (social services agency)</i> Německé evangelické církve (<i>DW EKD</i>);
Dominic Verhoeven	duchovní správce <i>Caritas Vlaanderen</i> (Belgie) a člen Komise pro sociální politiku (<i>SPC</i>) <i>Caritas Europa</i> ;
Ninni Smedberg	předsedkyně Švédské církve odpovědná za strategii diakonické práce; viceprezidentka Eurodiakonie.

Uvítali jsme, že se účastí pana Dominica Verhoevena zapojila do práce v naší skupině organizace *Caritas Europa*.

1. Některá teologická témata

Existuje řada různorodých teologických témat a hledisek, která mají pro diakonii podstatný význam, jako jsou teologie stvoření; sociální zákony a motivy Exodu; prorocká kritika; život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista; eschatologie a dílo Ducha. Máme za to, že se tato hlediska vzájemně nevylučují, naopak že jsou vzájemně propojena. Mohou být se promítat do trojičních úvah zdůrazňujících jednotu Otce, Syna i Ducha svatého. Následující úvahy jsou naším příspěvkem v tomto směru, včetně několika citací z různých zpráv. Čerpali jsme také z důkladné studie, kterou připravila Caritas Europa.

1. 1. Boží stvoření

Na počátku byl Bůh. Vědět o tomto Bohu neznamena poznat, jaký je, nebo pochopit svébytnost jeho pojmu. Bůh křesťanského vyznání je Bůh Otec, Syn a Duch svatý. Jinak řečeno, trojjediný Bůh je společenství a láska. Trojice je zde chápána spíše ve smyslu vztahu a vzájemnosti ve společenství než hierarchicky, se zaměřením na jednotlivé osoby. Důraz na společenství v Trojici vyrůstá v diakonickém myšlení z porozumění, že je to vnitřní i vnější sdílení lásky a svobody.

Poznat Boha tedy znamená být částí tohoto milujícího společenství. Jestliže se jako křesťané dovoláváme své víry v Boha, musíme si být vědomi toho, že jsme jí nabyli spíše díky Božímu kontaktu s námi než našemu kontaktu s Bohem. Proto je v křesťanské tradici víra považována za dar – dar milosti a lásky.

Podle vyprávění o stvoření v první kapitole První knihy Mojžíšovy (Gn 1) stvořil Bůh lidské bytosti k Božímu obrazu. Toto stvoření je vyjitím lásky trojjediného Boha. Z Boží lásky jsou lidské bytosti obdarovány důstojností, která se žádné jiné části Božího stvoření nepřiznává. Pouze lidé, žádní jiní tvorové, jsou stvořeni k Božímu obrazu.

Ba co víc, Boží láska k lidským bytostem prostupuje celou historií lidstva. Ať procházejí v životě jakýmikoli změnami, zůstávají lidské bytosti ve sféře Boží působnosti. Není místa ani situace, kde by Bůh nebyl přítomen, ať už v něho člověk věří nebo nevěří. Tento zvláštní vztah mezi Bohem a lidskými bytostmi přesahuje dokonce smrt. Lidské bytosti mají jen omezený čas pozemského života. Ale ani když zemřou, nepřekročí hranice země bez Boha. Bůh je Bůh, i po smrti člověka, a je zaslíbeno, že lidské bytosti zůstávají příjemci Boží lásky i ve věčném životě.

Bůh, který je věčná milující přítomnost, učinil lidské bytosti odpovědné za sebe navzájem a po dobu jejich pobytu na zemi jim dal schopnost a možnost vzájemně se milovat a nést odpovědnost za stvoření. Určil, abychom my, lidé, chránili, zachovávali a rozmnožovali Boží stvoření. Jsme jeho správci. Stvoření patří Bohu a my si nesmíme činit nárok na to, co mu patří, ale jsme voláni k odpovědnosti za to, co Bůh stvořil, jako by to bylo naše nejvzácnější vlastnictví.

Co do motivace k diakonické práci to znamená, že jsme Boží služebníci a že nás Bůh, náš Stvořitel, vybavil schopností lásky k ostatním a uložil nám, abychom o jeho stvoření pečovali. Jako Boží služebníci jsme obdarováni Boží láskou, a protože jsme sami předmětem lásky, přiznáváme plnou lidskou důstojnost všem lidským bytostem. Každý, kdo má mít užitek z diakonické služby, je sám o sobě jejím smyslem a cílem a nikdy nástrojem či prostředkem k dosažení tohoto cíle. Bůh nás povolává k službě a zmocňuje nás, abychom lidem umožnili žít v Boží lásce a síle. On sám nás volá, abychom šířili lásku a pečovali o každého Božího tvora, o celé stvoření.

Žít ve vztahu s Bohem znamená přijmout, podpořit, připravit a povzbudit druhé, aby užívali svých vlastních darů a schopností a svá obdarování naplnili v životě a službě.

Nicméně, podíváme-li se kolem sebe, vidíme, že Boží stvoření si nevede dobře. Mezi lidmi je mnoho násilí, bezohledně se vyčerpávají přírodní zdroje a smysl lidského života se z nejrůznějších důvodů vytrácí. Ke

zpuštění nedochází v důsledku neštěstí nebo náhod a bezcílného jednání. Devastace životního prostředí a války jsou spíše důsledkem programového lidského jednání. Místo aby lidské bytosti užívaly svých rozumových a tvůrčích schopností a jedinečné způsobilosti k vzájemné lásce, vyrábějí ničivé zbraně a plní nedůvěry a sobectví proti sobě brojí.

Bůh miluje veškeré človenstvo. Protože nás Bůh miloval první, jsme my sami schopni milovat a vážit si každého člověka. Diakonické myšlení a diakonická činnost se soustřeďují především na ty, jejichž důstojnost byla znevážena. Předpokladem je duchovní základ zakořeněný v Božím díle a v Kristově službě. A tak bylo církvi svěřeno poslání svědčit celému lidstvu o Boží lásce ke světu zjevené v Ježíši Kristu. Diakonická činnost je jedním ze způsobů tohoto svědectví.

Zdroj: Charta diakonie Evropské federace pro diakonii – Eurodiakonia odst. 1, přijato jako diskusní materiál.

Na základě víry v Boha jako Stvořitele je diakonická práce projevem odpovědnosti za spolublžní, kterou Bůh lidem uložil svým příkazem, abychom milovali své bližní (Lv 19,18; Mt 22,39; Ga 5,14). Člověk byl stvořen k obrazu Božímu, a proto má cenu, kterou nelze zvyšovat ani snižovat (Gn 1,27; Ž 139,16). Tento pohled na lidský život zahrnuje pevnou víru, že si Bůh přeje, že je to jeho vůle, aby všichni lidé měli rovné právo na smysluplný život, bez ohledu na pohlaví, rasu, vyznání nebo politické přesvědčení. To také znamená, že všichni mají rovné právo na pozornost a péči. Křesťanský názor na lidský život obnáší také to, že člověk je jako služebník a správce odpovědný Bohu jak za svůj vlastní život, tak za jeho tvorstvo. Bratrství, vzájemnost a odpovědnost jsou proto ústředními pojmy prvního článku víry.

Na základě víry v Boha jako Spasitele je diakonická práce svědectvím o Boží sloužící lásce ke všem lidem v Ježíši Kristu (Fp 2,5–9; J 13,34–35; Mt 20,20–28). Svým utrpením, smrtí a vzkříšením smířil naše hříchy a obnovil náš vztah s Bohem. Kristovo osvobozující dílo v sobě zahrnuje všechno, co člověka utlačuje a ohrožuje jeho plnohodnotný život. (...) Na základě víry v Boha jako Vykupitele je diakonická práce ovocem nového života, jehož tvůrcem je Duch svatý (Ga 5,6; J 15,1–17). (...).

Zdroj: Jednotný diakonický program Norské církve, str. 9–10.

1. 2. Ježíš Kristus

Věčně přítomný Bůh vstoupil do dějin proto, aby přinesl lidem odpuštění, osvobození a nové možnosti života, ne aby je soudil za jejich viny. Bůh poslal Ježíše Krista na svět, aby se stal zpřítomněním jeho lásky a člověka k této lásce pozvedl a uzdravil ho. Svým způsobem života hlásal Kristus Boží království. Jeho činnost však přerval náhlý zvrat, neboť ti, k nimž byl poslán, jej zabili. Neporozuměli, že k nim prostřednictvím Ježíšova života přišla láska, a nerozpoznali, že v něm je pravda. Ale ani to nezvrátilo Boží úrdek. Ježíš došel až k cíli, zemřel, a byl vzkříšen. Odtud mají lidské bytosti život.

Ježíš měl prorocké poslání podobné tomu, jak je známe ze Starého zákona. V dobách nespravedlnosti a útlaku přicházeli proroci a volali nespravedlivé vládce a utlačovatele ke změně a obrácení. Přinášeli politické poselství určené lidem na nejvyšších postech společnosti, těm, kdo zneužívali moc, *bažili po ubožákovi a chtěli odstranit pokorné v zemi* (Am 8,4). Mohli bychom to označit za příklad prorocké služby (*prophetic diaconia*). Sociální ustanovení Boží smlouvy mluvila jednoznačně proti zneužívání moci a žádala po každém, aby měl zájem o ty, kteří se nacházejí v nejvyšší nouzi a jsou nejčastěji opomíjeni: sirotky, vdovy a chudé. Proroci nabádali lid, aby se rozpomínal na události Exodu, a vyzývali jej k důvěře v Boha, který jej osvobodil z otroctví. Víra v takového Boha znamená také neustálý zápas proti všem formám útlaku.

Proroci považovali za důležité, aby se nuzným a potřebným poskytovala pomoc, a zároveň aby lidé změnili své osobní postoje, sociální chování a politické struktury ve prospěch těch, kteří byli poníženi a octli na okraji společnosti. Ježíš náležel k téže prorocké tradici, jeho poslání nemělo pouze politický podtón – ze své podstaty bylo zároveň prorockou i politickou službou. Byl poslán, aby naplnil dávné poselství o pokání a spáse. Co to znamená, poznáme nejlépe z evangelijních příběhů o Ježíšově životě, smrti a vzkříšení. Platí o něm to, co sám prohlásil: *Já jsem ta cesta, pravda i život* (J 14,6).

Pravdu, o které Ježíš mluvil, je možno vztáhnout k lásce. Ježíš zjevuje, že Bůh je láska, a nabízí lidským bytostem milost místo trestu za hřích, vykoupení místo odplaty a ospravedlnění namísto odsudku. A to vposledu znamená život místo smrti. Jinými slovy: Boží láska není závislá na tom, co lidé dělají proto, aby si ji zasloužili. Bůh miluje, protože je láska a pro svou věčnou náklonnost k lidským bytostem. Bůh nás miluje takové, jací jsme, nikoli kvůli tomu, co děláme.

Ježíšovo poslání však mělo mnoho dalších cílů. Svým životem nám Ježíš dal příklad, co to opravdu znamená být člověkem. Znamená to být jako on. V Ježíšově láskyplném společenství se každému věřícímu otevírá plnost života. Skrze lásku navrací Ježíš Kristus svět k Bohu a dává nám příklad spolucitění a péče. Velikost této lásky dokážeme pochopit, neboť o ni máme všichni nouzi, a často jsme v tomto nedokonalém světě poznali, jak se projevuje a naplňuje v práci vnímavých a starostlivých lidí.

To, co Ježíš vykonal pro lidi, je zdrojem proměny jejich osobního života stejně jako jejich společenství. Svým životem dal Ježíš lidem útěchu a osvobodil je od břemen. Když umíral na kříži, neproklel své katy, ale projevil hlubokou účast se zločinci, kteří viseli na okolostojících křížích.

Zároveň je však třeba říci, že Ježíš je pro nás podstatný a určující nejen jako příklad. V průběhu svého pozemského působení učinil to nejdůležitější: zbořil hradby mezi Bohem a lidskými bytostmi – i mezi lidmi navzájem. Jeho smrt a vzkříšení byly činem smíření, a to v kosmickém i velice konkrétním smyslu. Činem v kosmickém smyslu, poněvadž změnil vztah mezi Bohem a lidským rodem. A jako kosmický čin má důsledky i pro každé pozemské nepřátelství mezi lidmi. Ježíš zbořil zeď mezi Židy a pohany, a nyní tyto dvě skupiny jedno jsou, *on dvojí spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozděluje a působí svár* (Ef 2,14).

Smíření a jednotu jsme obdrželi skrze smrt a vzkříšení Ježíše Krista a tento základ je vyjádřen v církevní liturgii. Svátostný charakter církve je založen především na křtu a Večeři Páně. Ježíšovým „všeobecným křtem“ je jeho smrt a vzkříšení. Teprve tyto události otevírají církvi možnost křtít v jeho jméno. Na tělu a krvi Ježíše Krista se Boží lid podílí při Večeři Páně. Křest a Večeře Páně jsou projevem Boží lásky zaplavující svět.

Řecká slova *leitourgia* a *diakonia* mají stejný význam: služba. Prostřednictvím křtu a Večeře Páně nám Kristus slouží a dává nám sílu sloužit jemu i sobě navzájem. Jak se často říká, diakonická služba nemůže být bez

diakonické liturgie a naopak. Liturgie i diakonie výstižně postihují zprostředkující charakter služby v církvi: její místo je mezi „ritualismem“ a „aktivismem“. Diakonická služba se často ocitá v nebezpečí, že se z ní stane práce „spěšná a kvapná“. Alternativou ale není stáhnout se pouze do duchovního života, kdy rituály a symboly nahradí jednání a činy. Zprostředkující charakter služby dovoluje církvi vyhnout se falešnému rozlišování mezi *leitourgia* a *diakonia*.

Ve druhé kapitole se budeme dále věnovat používání dvou pojmů *leitourgia* a *diakonia*, spolu s pojmem *martyria*.

Sloužící Kristus, Christos diakonos, je teologickým základem jednání jeho následovníků a jejich církve (Mk 10,42–45). V realitě dnešních dnů, v situaci vysoce organizované společnosti, zahrnuje toto jednání přímou službu bližnímu, ale také politickou aktivitu ve státě a společnosti.

Zdroj: Schweizer Evangelischer Kirchenbund – Fédération des Eglises Protestantes de Suisse, Diakonie/Zukunft unserer Kirche – La diaconie/L'avenir de notre Eglise, str. 7–8.

Vzkříšení Ježíše Krista je jako objektiv, jímž církev nahlíží na Ježíšovo vlastní poslání a službu, a jeho příběh pak znovu vypravuje. Ježíšovým historickým posláním bylo zvěstovat zaslíbeními a podobenstvími dobrou zprávu o Božím království, aby tak vtělil Boží království do slov a činů a historicky naplnil zaslíbené vítězství Božího království svou smrtí a svým vzkříšením (Mk 1,14–15; L 17,21–22; Mt 11,2–6; L 11,20). Přijal způsob služebníka a otrockou smrtí na kříži (Fp 2,6–8) nesl důsledky svého vlastního diakonického poslání. Neboť Ježíš byl ukřižován proto, aby naplnil své mesiášské poslání: stát se Boží náručí zachraňující celý Izrael a veškerý svět. Na kříži byl Ježíš poslušen Otcova poslání a pověření (Mk 14,32–37) v moci svatého Ducha (Mk 1,9–11), Ježíš byl Otcem poslán, aby smířil s Bohem celé stvoření (2 K 5,17–19).

(...)

Výsledkem Kristova poslání, služby a úkolu není tedy nic jiného než nové stvoření. Celý vesmír je zahrnut láskou a péčí, výkupným činem a tvořivou spásou svatě Trojice.

Zdroj: The Diaconate as Ecumenical Opportunity. The Hannover Report of The Anglican-Lutheran International Commission, odst. 9/12.

Studie I. Smíření a šíření pokoje (*Caritas*)

Jak bylo v této části jasně ukázáno, pokoj a smíření jsou úhelnými kameny křesťanské diakonie. Největším znamením smíření je nepochybně kříž, na kterém byl Kristus ukřižován. Jeho smrt na kříži smířila svět s Bohem. Také svatý Pavel nám říká, že Kristova služba smíření byla dána církvi (2 K 5,18). Proto je tedy smíření jednoznačně klíčovým prvkem Misijního prohlášení (Mission Statement) mezinárodní konfederace Caritas. V souladu s tím vydala Caritas Internationalis dva dokumenty: Working for Reconciliation: a Caritas Handbook (1999), s řadou užitečných rad a návodů; dále Peacebuilding: a Caritas Training Manual (2002), kde se detailněji rozpracovává, jaká průprava a praktické předpoklady jsou nutné pro konkrétní činnosti zaměřené na vytváření pokoje.

Na patnáctém Valném shromáždění *Caritas Internationalis*, které se konalo roku 1995 v Římě, rozhodli účastníci shromáždění, majíce na paměti hrůzy ve Rwandě a v Bosně, že prioritou konfederace pro další čtyři roky bude úsilí o smíření. To vyústilo v hlavní dokument, přednesený na dalším Valném shromáždění v roce 1999, *Working for Reconciliation: a Caritas Handbook*.

Cílem této příručky bylo podnítit členy *Caritas Internationalis*, aby za stěžejní bod svého programu považovali vhodné modely smíření. K základním otázkám patří: Přispívají naše snahy ke spojení lidí, anebo vedou k dalšímu rozdělení? Pomáhají prosadit mír a spravedlnost? Protože se naše aktivity v minulosti přesunuly z výhradně nouzové pomoci na pomoc a práci v dlouhodobějším výhledu, nadějeme se, že tato příručka ukáže cestu k novému přístupu usilujícímu o celkový rozvoj člověka.

Příručka přináší základní informace o různých druzích konfliktů a zabývá se teorií, jak je řešit. Jelikož občanské války, ať uvnitř společenství nebo mezi různými společenstvími, mohou být mimořádně složité, je třeba neméně složitých odpovědí, včetně zapojení mnoha činitelů. Příručka proto obsahuje i čtyřadvacet praktických návrhů či nejlepších přístupů, a tak se vrací od teorie zpět na zem. Jeden příklad, týkající se práce na obnově Chorvatska, si teď vypůjčíme.

Smíření v souvislosti s prací na obnově Chorvatska

Protiválečné hnutí v Chorvatsku, domácí chorvatská nevládní organizace (NGO) vypracovala projekt, který umožnil lidem z válkou rozdělených stran pracovat spolu s mezinárodními dobrovolníky na obnově infrastruktury v určité konkrétní obci, podle místních potřeb. To vedlo ke smíření do té doby zneprátených skupin.

Ti, kdo se na projektu podíleli, zjistili, že existence projektu staví konflikt do nového světla. Mezinárodní dobrovolníci žijící pospolu ve skupinách přispěli ke změně názoru, že různé skupiny lidí spolu nemohou žít v míru. Tak tedy lidé, kteří přicházejí zvenčí, mohou sehrát tvůrčí úlohu v poválečném smíření, zatímco řešení konfliktu je otázkou místní iniciativy a děje na lokální úrovni (což je klíčový moment: odtud totiž plyne nezdár mnoha pokusů o smíření směřovaných shora dolů).

I tak zůstalo ovšem mnoho lidí zklamaných a rozhněvaných, s pocitem zrady, že nevládní organizace (NGO) pracovala s oběma stranami. Jasně to svědčí o tom, že smíření a sociální obnova jsou nesmírně pozvolné procesy a že je mnohem realističtější starat se nejprve, aby se život vrátil do normálních podmínek, a teprve poté usilovat o smírné vztahy (str. 91, kráceno).

Valné shromáždění v roce 1999 příručku vděčně přijalo a rozhodlo o následné fázi činnosti zaměřené na šíření pokoje. V roce 2002 byla příručka *Peacebuilding: a Caritas Training Manual* vydána tiskem.

Chce poskytnout lidem, kteří se hodlají podílet na vytváření pokoje, řadu praktických návrhů a návodů a podpořit je v jejich úsilí o pokoj a smír. Tyto podklady zahrnují mnoho praktických rad a materiálů, jako jsou sociální hry, texty pro reflexi, ale i fiktivní – ač velmi reálné – příklady konfliktů. Kromě toho příručka nabízí cvičné modely, které uvádějí a rozvíjejí dovednosti potřebné pro mírotvornou a smířící práci, a to vše takovým způsobem, aby je bylo možno přizpůsobit potřebám jednotlivců a podmínkám, v nichž pracují.

Zdroje:

Caritas Internationalis, Working for Reconciliation: a Caritas Handbook, Řím, 1999, 128 str.

Caritas Internationalis, Peacebuilding: a Caritas Training Manual, Řím, 2002, 256 str.

1. 3. Duch svatý

Po své smrti se Ježíš „vrátil ke svému Otci“, ale svou podporu a přítomnost mezi námi zajistil skrze svatého Ducha, kterého sám nazval „Přímluvcem“ (J 15,26n). Podle Ježíše Duch učedníky povede a „oznámí jim, co má přijít“. To není nějaká laciná útěcha. Je to pokračující Boží přítomnost, díky níž budou věřící schopni sloužit Bohu.

Tato služba má svá vlastní „ekonomická“ pravidla a podle nich platí, že dárce je obohacen tím, že dává. Duchovní ekonomie obrací hodnotovou stupnici, kterou běžně přijímáme, totiž že pomáhat druhým má člověk jen tehdy, jestliže mu to něco vynese. Duch svatý nám dává ponaučení pramenící přímo ze svaté Trojice, v níž vládne láska a svoboda. Jako části milující Trojice je svatému Duchu známo, že láska se vylévá bez jakéhokoli nároku na odměnu, poněvadž dosahuje svého cíle jedině tím, že se dává. Naše láska a péče tento přístup k věci následuje. Člověk, který miluje, je naplněn vědomím smyslu a pocitem radosti.

Abychom se vyhnuli pokušení vykládat takovou bezpodmínečnou lásku sentimentálním nebo romantickým způsobem, vzpomeňme na skutečnost, že tato láska nezačíná lidským úsilím, ale prýští ze svobodného společenství Trojice. Jako náš přímluvce nám Duch svatý sděluje, že milujeme, protože nejprve Bůh miloval nás.

Mezi Ježíšem, Otcem a Duchem je hluboká jednota. V tomto smyslu je trojice „božské společenství“, a to je také počátkem církve. Trojiční společenství je otevřeno budoucnosti a má eschatologickou povahu. To znamená, že náleží budoucnosti. Jsme pozváni do společenství, které své konečné podoby dosáhne příchodem Božího království. Toto mystické společenství je v našem čase přítomno prostřednictvím církve, ale doposud nepřišlo ve své plnosti. Na to stále čekáme.

Trojiční společenství není otevřeno pouze do budoucnosti, to jest co do času. Je otevřeno i co do prostoru a místa, pro všechny lidské bytosti. Tato ekumenická vize jednoty nekončí, je-li dosaženo jednoty uvnitř církve nebo splynou-li dvě církve v jednu. Být ekumenický znamená usilovat o jednotu celého lidstva. Výraz pochází z řeckého slova oikoumene (οικουμένη) a také zde poukazuje na veškeré lidstvo, a ne pouze na věřící lidi. Ekumenická idea se týká lidstva jako celku, ozdravuje a napravuje porušenost veškerého lidství, včetně církve.

Je-li tedy církev povolána k tomu, aby konala práci diakonie, znamená to, že má mít na paměti veškerenstvo, celek lidstva. Pozvání k diakonické práci znamená totéž. Duch volá církev, aby sloužila těm, kdo jsou v hmotné i duchovní nouzi, a církev odpovídá péčí o tyto lidi a převzetím odpovědnosti za to, co se stane především těm, kdo nemohou osobně, sociálně či politicky pozvednout svůj hlas. Duch vybavuje a volá církev ke statečné a věrné službě. Ke službě, která jednak snímá z lidí jejich bezprostřední břemena, ale také mění podmínky, které jsou prvořadou příčinou jejich obtěžkání. Jako příklad pro první stránku služby můžeme uvést péči o jídlo a ošacení pro chudé, jako příklad pro stránku druhou politickou práci usilující o proměnu ve všeobecně spravedlivější společnost.

Ani jednoho nelze dosáhnout v krátkém čase. V obou těchto případech vyžaduje diakonická práce trpělivost a vytrvalost. Duch svatý nás nicméně podporuje a dává nám naději na změnu a konečné vítězství všech dobrých sil. Ale než k tomuto konci dospějeme, život na zemi se nám bude jevit jako dvojnásobný. Obojí je k lepšímu i horšímu, a my nemáme přiměřené prostředky, abychom to dokázali rozlišit. Co však přece máme, je zaslíbení konečného vítězství a Ducha svatého, který nám dává sílu a naději a vede nás, dokud nenastane konec. Máme však i společenství všech věřících, církev. Ve všech svých různých formách je jedna, svatá a všeobecná.

Diakonie má pro existenci církve ústřední význam. Jako nejvlastnější složka evangelia není diakonie věcí volby, ale vlastní a podstatnou částí učednictví. Týká se všech lidí stvořených k Božímu obrazu.

Zdroj: An Epistle from the LWF Global Consultation on Diakonia, 7. listopad 2002, str. 1

2. Eklesiologie a postavení diakonie v církvích

V dokumentech, kterými jsme se zabývali, jsme došli ke společnému názoru:

- že diakonie patří k jádru evangelia a měla by tedy být centrálním pojmem našeho pojetí církve;
- a následně, že diakonii se nepřiznává její pravá hodnota, a to ani v principu, ani v církevní praxi;
- že diakonie by měla být součástí celkového poslání církve a být propojena s jejími dalšími činnostmi (liturgií, pastýřskou péčí, výchovou atd.).

V našich úvahách, za něž bereme plnou odpovědnost, se snažíme být těmto náhledům právi. Bereme v úvahu také nové pohledy na diakonii inspirované australským novozákoníkem Johnem N. Collinsem, který chápe diakonii jako prostředníka, posla, jehož posláním je vnášet do církve znalosti a zkušenosti získané prací s lidmi. V konkrétní studii se můžeme seznámit s tím, jak se diakonická služba utváří v životě sboru i v souvislosti s celkovou službou církve a jejími dalšími činnostmi.

Církev a diakonie /Několik úvah/

Církev je Kristovo tělo. Je tedy částí života a příběhu Ježíše Krista, jeho ukřižování, smrti a vzkříšení. Kristovo vítězství je budoucností církve. V Kristu se údům Kristova těla, to jest církve, dostává plnosti života a nakonec i života věčného.

Jako viditelné znamení Kristovo a jeho nástroj vydává církev svědectví slovem (*martyria*), modlitbou a svátostným životem (*leitourgia*), a projevováním Boží lásky v Kristu, zvaným nyní *diakonia*.

Jako tělo Kristovo je církev zároveň součástí Kristovy služby ve světě. Kristus nepřišel na svět proto, aby si dal sloužit, ale přišel, aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé. Tímto výrokem se zabývali mnozí významní teologové a ukázali, že *diakonia* (podle uvedených slov) zahrnuje celé poslání Syna člověka. Ježíšova diakonie spočívá v jeho poslání, které mu světil Bůh, aby položil svůj život jako výkupné. A to je pro povahu Ježíšova služebnictví určující.

Církev jako Kristovo tělo by po vzoru Syna člověka měla být také Božím služebníkem. K jejímu poslání patří odpovědnost šířit lásku, kterou přijala, mezi ty, kteří do této lásky, jak ji zakoušíme v církvi, nebyli dosud zahrnuti. Svou přítomností ve světě církev zastupuje a zprostředkovává Kristovo trvalé poslání zjevovat Boží lásku všem lidem ve světě. Touto svou službou je církev znamením Božího království.

Podstatnou součástí jejího poslání je poznávat potřeby těch, kdo se Boží lásce uzavírají. Církev vyznává svou odpovědnost nejen za své církevní společenství, ale za celou společnost, k níž patří.

Podobně chápe poslání a práci diakonů Hannoverská zpráva (*Hannover Report*) anglikánsko-luterské mezinárodní komise (1996):

(§ 56) Diakonická služba je služba bližním a plní tak zvláštní a ústřední úkol, k němuž jsou povoláni všichni křesťané. Jako taková by diakonická služba měla podporovat a uvádět v širší známost činnost ostatních, a ne ji považovat za zbytečnou nebo nadbytečnou. Diakonický pracovník by měl vést a podněcovat k službě i širší církev. Interpretativní úloha diakonického poslání je tu velmi důležitá. Diakonie má své vlastní úkoly a vlastní odpovědnost. Stejně jako služba celé církve by však měla mít mnohostranný vliv, který by ostatní vedl k jejich vlastní, specifické službě.

Tato schopnost diakonátu být oživujícím faktorem v rámci služby církve se netýká jen místních sborů nebo jednotlivých denominací. Hannoverská zpráva odhaluje možnosti, které hranice denominací překračují a výslovně o nich mluví jako o „ekumenických příležitostech“.

(§ 75) *Diakonát je vhodným tématem pro ekumenické úvahy, které mohou vyústit v účinnější spolupráci v úsilí o obnovu poslání a liturgie uvnitř jedné z tradic i mezi různými tradicemi. Má v sobě potenciál přimět církev, aby znovu promýšlely svá dosavadní stanoviska a dospěly k jasnějšímu teologickému i praktickému porozumění funkci presbyterů, kněží a biskupů. Toto objasnění může přispět ke zkvalitnění liturgické praxe a způsobu, kterým utváří potenciální každodenní službu všech pokřtěných křesťanů.*

Tělo Kristovo se v církvi zviditelňuje třemi různými způsoby: když svědčí o tajemství Boží lásky, když v bohoslužbě vzdává Bohu díky za lásku, která se zjevila v Ježíši Kristu, a když šíří tuto zjevenou a zakoušenou lásku i za hranice církevního společenství. Tyto tři úhly pohledu jsou ve skutečnosti třemi různými způsoby poslání církve. Církev je vyslána do světa se zprávou, že Kristus je Pán, a má to prokazovat slovy i skutky. Církev svědčí o tom, že Kristus za nás zemřel a že v něm je plnost života. Svědčit, oslavovat a uskutečňovat lásku v životě lidí je plnost služby, kterou byla církev pověřena.

Bůh je stále při díle a Boží *agape*, která se těmito způsoby projevuje, není pouhá teorie či teologická konstrukce. Naopak, je to osobní zkušenost s Ježíšem Kristem a jeho působností. Člověk, a zvláště věřící člověk, na toto jednání navazuje, odpovídá Bohu také akcí a je s ním tak ve spojení.

Vždy zde tedy musí být vztah mezi kázáním a jednáním, mezi naším bytím v Kristu a bytím v dějinách. Rozhodující je, abychom porozuměli, že jsme všichni součástí hnutí, které mělo po staletí dvojčlenné moto: *Ora et labora*. Tato zkušenost církvi připomíná, že rozbíjí-li vztah mezi *ora* a *labora*, činí tak na vlastní riziko. *Labora* je také základem, pokud jde o proměnu náhledu na skutečnost, který odpovídá křesťanské zvěsti.

Kristus přišel do světa a všichni tedy mohou mít život v jeho plnosti, život věčný (J 10,10). Jako člověk hlásal Ježíš zvěst o Boží lásce ke všem lidem. Zvěstoval evangelium a prokazoval Boží lásku zejména tím, že uzdravoval nemocné, rozdával chléb hladovým a navracel důstojnost lidem společensky vyvrženým. Svědčil o Boží lásce především službou nemocným a chudým. A jelikož je církev Kristovo tělo, měla by tak jednat i ona, jako jedno tělo.

Dá se tedy říci, že ve vztahu k lidem, kteří jsou v nouzi, by služba církve měla mít zřetelně eklesiologický charakter. To znamená, že musí vycházet z celého těla církve, v níž služba není odpovědností pouze ordinarovaných představitelů, ale je odpovědí celého společenství, vyjádřenou prostřednictvím těch, kdo byli ustaveni nebo povoláni službě. Tak se ze služby stává *communio* svědectví, bohoslužby a lásky.

Ordinací a pověřováním vyjádřila církev v posledních desetiletích svůj mimořádný zájem o rozšíření církevní práce. Mluví se o tom jako o diakonátu. Má-li však být odpovědnost a služba diakonátu skutečně eklesiální, to jest církevní, musí se diakonům dostávat důvěry sborů, jejichž jménem pracují. Diakoni musí mít ke svým sborům živý vztah.

Tento vztah pak od diakonů vyžaduje zřetelnou zpětnou vazbu na církev. Diakon není pouze ten, kdo je vyslán. Diakon se má také vracet. A jeho návrat má být naplněn znalostmi, zkušenostmi a teologickými náhledy, kterých nabyl při setkání a práci mezi lidmi, velmi často mezi těmi, kdo jsou na okraji běžného církevního života. Diakon se vrací, aby se s církví znovu setkal v liturgii, aby zde předložil volání těch, kdo jsou v nouzi, ale také aby z liturgie načerpal podporu a přijal pověřující slovo pro další poslání. Diakonická práce má být spojena s oltářem a se sdílením chleba a vína. Samo sdílení obsahuje dva požadavky: být částí a sdílet se, tzn. být vyslán.

V eucharistii je *koinonia* rozšířena, ba překročena, a odhaluje, že lidé jsou na sobě vždy závislí, v minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Tato osvobodivá zkušenost je výchozím bodem našeho poslání přinášet celému světu dobrou zvěst. Aby se však diakonická práce vyznačovala takovou plností a jednotou, je nezbytně nutné zachovat činnost zaměřenou navenek (např. sociální úkoly) v úzkém vztahu k liturgii celého sboru. Pokud jde o odpovědnost a úlohu církve, jsou tyto dvě stránky nerozlučitelné.

Studie II. Zkušenost s novým církevním zřízením ve Švédsku (FIN – Församlingsinstruktion)

Tato studie ilustruje, jak může eklesiologická dimenze diakonie ovlivnit organizaci církevních struktur. Na příkladu nového Církevního zřízení Švédské církve se ukazuje, jak strukturální nástroj reflektuje záměr povzbudit sbory, aby se jejich členové více podíleli na definování a uskutečňování toho, co se dnes nazývá místní sbor. Nejprve krátké uvedení do švédského kontextu.

Změny ve Švédské církvi

Od roku 1862, kdy byla ve Švédsku zřízena místní zastupitelství, byly školy a sociální služby, které do té doby spadaly pod církevní správu, převedeny pod městské samosprávy. V průběhu těchto let církev zůstala autoritou (v zastoupení vlády obstarávala např. svatby a pohřby), ale vytvořila také kazatelskou základnu, která kladla důraz na spiritualitu. Diakonické hnutí naproti tomu vytvářelo své hlavní struktury mimo církev (instituce diakonie, převážně podle německého vzoru). Přesto se diakonická práce zakládala i v rámci sborů a vždy zůstávala součástí jejich poslání (např. první diakonky byly ustaveny při sboru ve Stockholmu v roce 1866).

V několika posledních letech se Švédská církev potýkala s mnoha závažnými změnami, z nichž některé souvisely s rychlou proměnou sociálního systému. V roce 2000 se Švédská církev změnila ze státní církve v církev svobodnou. Tato strukturální změna si vynutila také nové církevní zřízení.

Každý sbor je nyní samostatnou právní osobou a vede jej místní církevní rada (volená jak z politických stran, tak ze skupin zakotvených v církvi). Farář je zaměstnancem sboru a je pověřen péčí o administrativu a služby. Odpovědnost přesto spočívá jak na faráři, tak na církevní radě. Mezi politickými a duchovními „silami“ musí tedy docházet ke spolupráci.

SBOROVÉ ZŘÍZENÍ – PŘÍKLAD SBORU V KISTĚ

Nový církevní řád předkládá sborům výzvu, která se nazývá Sborové zřízení. Cílem toho řádu je zabezpečovat sboru vedení a jeho spolupráci s řídicím výborem diecéze při provádění dozoru. Jedním z neformálních cílů by měla být podpora rozvoje sborové práce a zapojení co největšího počtu lidí (zaměstnanců, dobrovolných pracovníků, politiků, členů sboru atd.). Poněvadž se zřízení týká činnosti místního církevního společenství, může se sbor od sboru výrazně lišit.

Švédská církev je organizována teritoriálně a většinu jejích sborů tvoří ze 75 až 85 % místní obyvatelé, z nichž jsou ale jen málokterí jejich aktivními členy. Z tohoto hlediska lze Sborové zřízení považovat také za nástroj, jehož cílem je přispět k církevnímu sebeuvědomění a k aktivní účasti většího počtu lidí.

Musí obsahovat pět částí:

- Pravidla pro sbor a jeho činnosti, podle rozhodnutí rady.
- Pastorální program týkající se hlavních úkolů sboru, tedy vedení bohoslužeb, dalšího vzdělávání, vykonávání diakonické a misijní práce.
- Stanovy pro práci sboru ve znakové řeči (pro neslyšící), dále v jazyce finském, sám-ském a v jiných jazycích.
- Stanovy pro další vzdělávání vedoucích pracovníků, kteří mají na starosti přípravu bohoslužeb, výuku, diakonické a misijní práce.
- Stanovy pro spolupráci s ostatními sbory, s pomocí společného personálu.

Podívejme se nyní na aktuální příklad sboru ve městě Kista (poblíž Stockholmu). V Kistě žije zhruba 35 000 lidí, dalších 25 000 sem dojíždí za prací. Neobvyklé je, že Švédská církev má v tomto městě menšinové postavení.

JAK SBOR FORMULOVAL SVÉ ZŘÍZENÍ

Když v dubnu roku 2002 započal proces reflexe, měl sbor v Kistě v úmyslu zapojit co nejvíce lidí, především místní církevní radu, církevní společenství Akalla, členy vedení a farníky.

Stanovy lze pokládat za veřejný dokument platný pro celou farnost, který jasně vymezuje základní teologické zaměření sboru. Analýza okolní společnosti spolu se základními teologickými stanovisky nacházejí výraz v pastorálním programu, v bohoslužbách, v učení, v diakonické službě a misii. Stanovy mají stát základem budoucích hlavních zájmů a činností sboru, aniž by zrušily návaznost na předchozí obecné dokumenty, které určovaly činnost sboru až dosud. Mělo by se to také odrážet ve sborovém rozpočtu.

JAKÉ PRIORITY JE TŘEBA STANOVIT?

Prvořadé úkoly musí být stanoveny s ohledem na finanční situaci menšinového sboru, který tvoří jen 40 % obyvatel (každý plátce církevní daně „pokrývá“ dalších pět lidí v oblasti působení sboru). Proto se sbor v Kistě soustředil v první řadě na práci s dětmi a s mladými lidmi, na vyhledávání a vytváření prostorů vhodných k setkávání v rámci tohoto multikulturálního a multináboženského společenství a na poskytování pomoci v pracovních záležitostech.

Hlavní poslání sboru bylo určeno následovně:

- Přijímat Boží bezpodmínečnou lásku, tak aby to mělo mít důsledky pro náš vlastní způsob života, naše sebepochopení, naše setkávání s ostatními lidmi a naši odpovědnost za celé stvoření.
- Přinášet svědectví o Boží lásce, která se zjevila v Ježíši Kristu a zviditelňuje se v našich vlastních životech.
- Přinášet svědectví o Boží lásce, aby dosavadní bariéry padly a mezi lidmi se vytvářela vzájemnost. Sbor chce zabránit, aby se jakákoli skupina lidí ocitla na okraji společnosti, chce poskytovat prostor lidskému svědectví o životě a o Bohu, s podmínkou, že toto svědectví nebude nikoho přehlížet a ignorovat.
- Zachovat věrnost vlastní víře a církvi, ale nevytvářet přitom hranice, které by omezovaly prostor pro Boží setkávání s lidmi. Sbor zastává otevřený postoj vůči odlišným pohledům na život a náboženství.

K Bohu i lidem chce sbor přistupovat s bezpodmínečnou láskou. Proto by pro něj měly být charakteristické tyto rysy:

SDÍLENÍ, PLURALITA, OTEVŘENOST.

A to by mělo být zřetelně vidět:

**NA MÍSTECH SBOROVÝCH SETKÁNÍ, NA MÍSTECH ODPOČINKU,
NA MÍSTECH PRO DALŠÍ RŮST.**

3. Společenská hlediska

Být církví vždy znamená být církví v kontextu; to je už téměř všeobecně známo. Obecným kontextem pro nás je postmodernismus a globalizace. Krátce je popíšeme. Poté věnujeme zvláštní pozornost evropskému kontextu, protože jeho vliv na diakonát vzrůstá i na národních úrovních. Výrazem tohoto vývoje je sama Euro-diakonie. Evropská unie je tedy předmětem našeho zvláštního zájmu. Z tohoto důvodu se většina kapitol týká Evropy, příležitostí, které přinesla evropská integrace, a práv a povinností církví.

Zvláštní pozornost vyžaduje i další otázka, jaký socioekonomický model je nutno vytvořit v rámci Evropské unie a v postkomunistických státech, ve kterých centrálně řízenou ekonomiku nahradil tržní systém. Západoevropské a severské země zakusily rozvoj sociálního státu. Tento typ společnosti se však dnes, v neposlední řadě i z důvodu globalizace, ocitl pod značným tlakem, aby se přizpůsobil konkurenceschopnějšímu ekonomickému modelu. Tento vývoj má mimořádně velký dopad na sociální politiku a zabezpečení, a proto mu diakonie musí věnovat pozornost.

V závěru zmíníme ještě rozhovor o občanské společnosti, protože se týká i diakonie.

3. 1. Postmodernismus a globalizace

Pro západní společnosti je charakteristická modernizace. V některých společnostech mají věda a technologie nesmírný vliv a nesou s sebou také vzrůstající dělbu práce a ostatních lidských aktivit do specializovaných sociálních segmentů. Lidé v těchto společnostech se zpravidla považují za autonomní jedince, usilují o seberealizaci a snaží se osvobodit od tradičních sociálních a náboženských skupin a ideologií.

Proces modernizace přinesl také změnu zemědělské společnosti na společnost průmyslovou. Díky tomu se proměnily i vztahy mezi lidmi; z místních vztahů blízkých půdě se staly odtažitější vztahy založené na výrobě, kde kapitál dává příležitost k ekonomickému růstu a zlepšení životní úrovně. Tento vývoj byl těsně spjat se vznikem národního státu.

V tomto stadiu vývoje společnosti – nazývaném někdy „postmodernismem“ – jsme svědky pohybu jak ke globálnímu, tak k lokálním vztahům. Takové vztahy vytvořily řadu příležitostí pro globální komunikaci, která ovšem vedla k naléhavé potřebě přesnější lokalizace identity, tj. schopnosti vidět lokální události v globální perspektivě a naopak. Globalizace a velmi rychlé změny, jež následovaly za změnami ekonomickými a technologickými, způsobily, že otázka identity nabyla naléhavosti jak na individuální, tak na kolektivní úrovni. Vyznání, hodnoty a životní orientace se stávají „nezakotvenými“, vytrženými ze svého tradičního sociálního prostředí.

To vše má důsledky pro postavení církví a náboženství, protože lidé sice hledají identitu, ale „vybírají“ si z palety možností. I pokud si vyberou „tradiční“ možnost, je to výsledek jejich volby, nikoli samozřejmost. Tak vzniká tendence povyšovat přirozené a kulturní hodnoty spolu s hodnotami „duchovními“ nad hodnoty institucionální. Takové hodnoty jsou ovšem jen dílčí a závislé na osobním výběru. Poučení či rady pak nepřicházejí z církví nebo ideologií, ale spíše z míst, která se podílejí na osobním probuzení a působí jako zdroj síly. Vzniká poptávka po nových světových názorech, které by dokázaly vysvětlit smysl života, ale jiným způsobem, než tomu bylo v minulosti.

To se ovšem netýká menšiny populace, která sice žije uprostřed společnosti, ale pro ni jsou vymoženosti moderní doby méně dostupné. Polovzdělání nebo nevzdělání lidé, etnické menšiny nebo lidé zdravotně postižení mají nejbliž k tomu, aby byli sociálně vyloučeni; nemají výhodu stálého, placeného zaměstnání anebo vykonávají za ubohých podmínek práce ve sféře šedé ekonomiky. Tento proces sociálního vyloučení a nové chudoby je možno pozorovat ve všech prosperujících státech, přestože se v nich počet takto postižených lidí může lišit v závislosti na sociálních a pracovních podmínkách příslušné tržní politiky.

Co bylo výše uvedeno, platí zvláště o bohatých státech západní a severní Evropy, ale dá se říci, že se postmodernismus a globalizace nevyhýbají žádné společnosti na světě, a proto se každá země musí snažit připojit k ekonomické síle (například Evropské unie), aby přežila nebo čelila sociálnímu vyloučení.

3. 2. Evropa

Evropská integrace jako příležitost

Státy Evropské unie zažívají jedno z nejdelších, pokud ne *to nejdelší* období míru ve svých dějinách, i když musí stále čelit vzrůstajícím regionálním konfliktům uvnitř i vně Evropy.

Již od roku 1945 žijí lidé v Evropě obecně, a v jejích západních, severních a jižních částech zvláště, v mírových podmínkách. Mnoho na tom nezměnily ani války, jako byly v Bosně či Kosovu. Začátek dvacátého století byl krvavý, střední období bylo katastrofické a kataklyzmatické a tento stav přetrvával i v následném období studené války. Nakonec však toto století vyústilo v mírový závěr. Takřka půl století míru, možností pracovat pro mír a rozšiřovat počet demokratických společností, a to i na západě Evropy, to jsou významné úspěchy.

Je jisté, že moderní epocha, z jejíchž výtvarků stále těžíme, se zrodila z jedné z nejkrvavějších válek v evropské historii. Jedním z výsledků vestfálského míru, který v roce 1648 ukončil třicetiletou válku, byl objev moderního státu jako mimořádně účinného modelu organizace společnosti a předcházení či zneškodnění krvavých náboženských konfliktů a občanských válek. Měli bychom si být vědomi tohoto zvláštního dědictví, když se ohlížíme za dvacátým stoletím. Žádná z nacionálních, socialistických nebo rasistických ideologií, které ošálily a rozrušily všechny ideje evropské společnosti, by nemohla být tak úspěšná, pokud by nebyla schopna převzít kontrolu ve státě a účinně organizovat ekonomiku, aby dosáhla svých cílů.

Několik historických pohledů na Evropskou unii jako mírový projekt

Hořká a krvavá historie nepřátelství mezi Francií a Německem je rozhodujícím bodem úvahy. V období kratším než tři čtvrtiny století se tyto dva státy třikrát utkaly ve válečném konfliktu (francouzsko-pruská válka 1870–1871; první světová válka 1914–1918; druhá světová válka 1939–1945). Teprve po hrůzném konci války v roce 1945 vytvořily tyto státy mírovou alianci pro druhou polovinu dvacátého století a dále. Tato aliance má přinejmenším dvě centra:

Radu Evropy ve Štrasburku, která k sobě přitahuje i neevropské členy; a nyní i Evropskou unii. Obě jsou nástrojem mírové politiky a přispívají k zachování míru. Hlavním krokem k překování mečů v pluhu a zároveň prorockým tahem bylo vytvoření Evropského důlního a ocelářského společenství v roce 1951. V zakládající listině tohoto společenství jeho členové výslovně zmiňují krveprolití druhé světové války a slibují sjednocení těch evropských průmyslových odvětví, která byla předtím nástrojem války a ničení, pro mírové účely. Jaký obrat! Uhlí a ocel mají sloužit společnému dobru místo obecné zkáze.

Ještě předtím, ale ve zřetelném duchu smíření, vzniklo Štutgartské vyznání viny v roce 1945. Ačkoli na dlouhá léta poté zůstala tato deklarace pro německý protestantismus kontroverzní, byla důležitým krokem ke smíření a umožnila zahraniční hmotnou pomoc. Obojího bylo poválečnému Německu velice zapotřebí, aby se mohlo duchovně i hmotně včlenit do západní části Evropy. Byly to církve v rámci ekumenického hnutí, které pomohly toto vyznání vin vřadit do procesu smíření tím, že dárcovsky podporovaly diakonickou práci nově založeného spolku *Hilfswerk*, ještě dříve než vůbec došlo k realizaci Marshallova plánu. Mírový projekt získal impuls a stal se dokonce jednotící silou – v materiálním, sociálním, právním a duchovním smyslu.

Po vytvoření Evropského důlního a ocelářského společenství následoval v roce 1957 další krok, kdy Francie, Západní Německo, Itálie, Nizozemí, Belgie a Lucembursko podepsaly Římskou dohodu a ustavily Evropské hospodářské společenství. Zrušení cla a poplatků mezi členskými státy a společná zemědělská politika se staly součástí úspěšné spolupráce. K volnému pohybu zboží a služeb však mohlo dojít až v roce 1992 v rámci Evropské unie, která značně přerostla původní šestici zakládajících států.

V roce 1965 byla podepsána dohoda umožňující včlenění orgánů tří původních evropských společenství do jedné Rady a Komise. Dohodami o Evropské unii (Maastricht 1994, Amsterdam 1999) integrační proces pokračoval. Unie se rozrostla o Švédsko, Finsko a Rakousko a v roce 2004 o Českou republiku, Estonsko, Kypr, Litvu, Lotyšsko, Maďarsko, Maltu, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Dohody povznesly proces evropské integrace na zcela novou úroveň, na které lze nespočetné jednotlivé problémy řešit zásadním způsobem. V současnosti je Evropská unie konečně víc než „mezivládní instituce“.

Amsterodamskou dohodou se sociální odpovědnost stala v Evropě středem pozornosti. Preambule se odvolává na Chartu základních sociálních práv (*Community Charter of Fundamental Social Rights*). Druhý odstavec jmenuje vysokou úroveň zaměstnanosti, udržitelný rozvoj, sociální ochranu, rovnost pohlaví stejně jako konkurenceschopnost a konvergenci ekonomických procesů, ekonomickou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy. Třetí článek mluví o sociální vstřícnosti.

Sociální vstřícnost, zaměstnanecká politika a konkurenceschopnost jsou trojím základním jádrem lisabonské strategie. Ta je příspěvkem k obnově ekonomického a sociálního růstu v rámci Evropské unie, spojeného ovšem s ohledem na životní prostředí. V březnu roku 2000 připravila Evropská rada v Lisabonu desetiletý strategický plán, podle něhož by se Evropská unie měla stát „nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomikou na světě“. Na základě této strategie by měla „silnější ekonomika vytvářet pracovní místa v rámci různých sociálních a ekologických přístupů, které by zároveň zajistily její udržitelný rozvoj a sociální náplň“.

Tváří v tvář tomuto optimistickému pohledu vyvstávají otázky:

- „Je možné vytvořit sociální jednotu v zápasu s liberalizací trhů, s komercionalizací původně veřejných oblastí a pravidly konkurence, která mají také vliv na sociální služby? – Lze toho dosáhnout, jsou-li rozpočtová omezení a ekonomická pravidla „závazná“ (*hard rules*), zatímco sociální postupy a poradenské mechanismy jsou pouze „doporučené“ (*soft rules*) a velmi často v kompetenci národních vlád?
- Je pravda, že ekonomická a zvláště konkurenční politika má dominantní úlohu. Avšak sociální soudržnost a sociální politika by měly být v rámci tohoto trojúhelníku posíleny.“ (Výroční zpráva Eurodiakonie 2003.)

V Evropě, uvnitř i vně unie, se lidé často cítí proti systému bezmocní. Překonat tento pocit bezmoci je velkou výzvou, která se promítá do snah o vytvoření Evropské ústavy. Probíhající rozhovory kladou důraz na solidaritu, sociální vstřícnost a lidská práva. V budoucnosti bude úkolem církví a občanské společnosti sledovat uplatňování těchto hodnot v politických koncepcích, aby opravdu respektovaly vizi sociální Evropy, poskytující plnohodnotný život všem lidem, kteří zde žijí.

Evropa potřebuje církev

Identita Evropy je příliš složitá, než aby ji bylo možnou krátce shrnout. Evropské tradice jsou různé a odvozují se od římskokatolických, anglikánských, protestantských, pravoslavných, židovských i islámských vzorů. Jsou zde ovšem také evropské dějiny, které přesahují konfesní a národní vazby. Renesance, reformace, sekularizace a industrializace jsou pro evropské církve nejen obdobími evropské historie, ale i procesy, které probíhají dějinami Evropy jako celku a vyvolávají přinejmenším tolik otázek co odpovědí. Osvícenství,

pietismus a evangelikální obroda byly evropskými fenomény. Dějiny domácí misie (*Innere Mission*) a diakonie v devatenáctém století jsou svými kořeny a ratolestmi víc než národními úkazy. Bude třeba posílit společnou kulturní paměť, nemáme-li se dopouštět stejných chyb a vyvolávat takové pohromy jako v minulosti.

Kromě této cesty k evropskému sjednocení, jistě spojené s úsilím o smíření, bychom si měli uvědomovat proces, který se rozvíjí od roku 1989. Veřejnost obecně a Rada Evropy především uznaly úlohu církví v přípravě „mírové revoluce“ ve východním Německu. V květnu 1989 se na prvním evropském ekumenickém shromáždění v Basileji sešli zástupci nejsilnějších evropských tradic – římskokatolické, pravoslavné, protestantské a anglikánské – a to ještě několik měsíců před pádem berlínské zdi, aby společně formulovali vizi evropských církví. Výrazně podpořili názor, že „evropský domov“ má zůstat otevřený a vstřícný vůči lidem z východní Evropy a vůči jižním státům.

Klíčovými slovy basilejského sejítí byly dialog, spoluúčast a posilování občanské společnosti. Zatímco basilejské shromáždění vzniklo na základě koncilního procesu za spravedlnost, mír a integritu stvoření (*JPIC*), hlavním tématem druhého ekumenického shromáždění v roce 1997 v Grazu bylo vytvoření společného evropského domova s větším důrazem na smíření, které by pomohlo překonat sociální, ekonomická, kulturní a etnická rozdělení. Taková Evropa by však neměla být pevností, ohrazenou proti okolnímu světu. Shromáždění si uvědomilo, jak ostře se skutečnost od této představy liší a co to znamená pro odpovědnost církví.

V roce 1994 se mezi ekumenickými shromážděními v Basileji a Grazu uskutečnilo setkání, které mělo mnohem menší publicistický ohlas, ale vyústilo ve velmi vlivné prohlášení, jež mělo odezvu především ve východní Evropě. Konference evropských církví (*CEC*) uspořádala setkání v Bratislavě, na kterém představitelé pravoslavné, protestantské a anglikánské tradice formulovali společný pohled na diakonii v Evropě a postup pro jeho uskutečnění. (Viz: Theodor Strohm (ed.), *Diakonie in Europa. Ein internationaler und ökumenischer Forschungsaustausch, Heidelberg 1997*, 510–515.) Výsledné Bratislavské prohlášení není v podstatě o nic méně ekumenické, než byla prohlášení z Basileje a Grazu, pokud jde o snahu sjednotit více církevních tradic ke společnému úkolu sdílet vzájemně svá stanoviska a vymezit společnou základnu.

Podle Bratislavského prohlášení je velkou výzvou církvím a diakonickým organizacím otázka, jak pracovat a žít s lidmi v nouzi. Signatáři Bratislavského prohlášení souhlasili s tím, že diakonie je pokračováním a prodloužením služby/liturgie do každodenního života a zahrnuje všechen Boží lid. Diakonie vede společnost aktivním a tvůrčím způsobem k respektu vůči Božímu obrazu v každém jednotlivci a tak podtrhuje lidskou důstojnost. Církev a diakonie tak usilují o osvobození utiskovaných a pracují v naději, že chudoba, nezaměstnanost a izolace nejsou dané a nevyhnutelné.

V souladu s popsávanými výzvami stanoví Bratislavské prohlášení jako praktický úkol *sledovat* dodržování lidských práv, boj proti chudobě a vztahy mezi Evropou a Jihem.

Významnou částí je spolupráce s odborníky a systémovými strukturami na místní, národní i evropské úrovni. Ekumenická hnutí poskytují dobrou základnu pro vyjednávání nebo zapojování do struktur občanské společnosti, a tak i pro posilování jednotlivců a pro růst spoluúčasti.

Rok 2001 přinesl další úspěch v úsilí o společné porozumění římskokatolické, pravoslavné, anglikánské a protestantské tradice v Evropě. Bylo to při příležitosti podpisu Ekumenické charty – vodítka k širší spolupráci evropských církví (*Charta Oecumenica – Guidelines for the Growing Cooperation among the Churches in Europe*), kterou přijala Rada evropských biskupských konferencí (*CCEE*) a Konference evropských církví (*CEC*). Pro křesťanské tradice, které přiznaly svůj podíl na rozdělení, válkách a neštěstích evropské minulosti a nyní sjednocují své síly pro výstavbu Evropy, to byl slibný nový výchozí bod. Ekumenická charta se neomezuje jen na popis nového přístupu, ale připojuje také množství příspěvků.

„Na základě naší křesťanské víry pracujeme pro lidskou, sociálně uvědomělou Evropu, která bude postavena na dodržování lidských práv a na základních hodnotách míru, spravedlnosti, svobody, tolerance, spoluúčasti a solidarity. Stejně tak trváme na úctě k životu, hodnotě manželství a rodiny, na zvýhodněných podmínkách pro chudé, připravenosti k odpuštění a při tom všem na spoluúčasti a spolucitění.

Jako církve a mezinárodní společenství se chceme postavit proti nebezpečí, že se Evropa vyvine ve sjednocený Západ a roztržitý Východ a uvědomujeme si i rozdělení uvnitř samotné Evropy na Sever a Jih. Zároveň se musíme vyhýbat soběstřednosti Evropy (eurocentrismu – *eurocentricity*) a posilovat evropský smysl pro odpovědnost za celek lidstva, především za chudé na celém světě.“

Z toho plyne, že před evropskými církvemi jsou tři úkoly:

- „Hledat vzájemnou shodu co do podstaty a cílů naší sociální odpovědnosti, a pokud možno jednotně zastávat a předávat tyto společné církevní zájmy a postoje vis-a-vis sekulárním evropským institucím.
- Bránit základní hodnoty před ohrožením jakéhokoli druhu.
- Vzdorovat každému pokusu o zneužití náboženství a církve k etnickým nebo nacionálním účelům.“

3. 3. Rozvinuté státy a diakonie /Několik úvah/

V tomto oddílu jsme vycházeli především ze zprávy Welfare and Religion in a European Perspective, kterou připravil Institut pro diakonické a sociální studie v Uppsale roku 2003. Obsahuje popis projektu výzkumného záměru, který se týká úlohy většinových církví jako činitelů sociální prosperity v měnící se sociální ekonomii.

Sociální stát vznikl ve většině západoevropských a severských zemí jako odpověď na problémy s chudobou, na strach z chudoby a nejisté životní podmínky v moderních kapitalistických společnostech. Stát zasahoval do tržního hospodářství a vytvářel zákony s ohledem na sociální jistoty a sociální prosperitu. Sociální stát však nabyl mnoha podob, které se liší podle míry úlohy, jaká se přiznává státu, podle vztahu mezi státem a společenskými činiteli (včetně církví) a podle úlohy, kterou ve společnosti zaujímá rodina.

Podle známé typologie dánského vědce G. Espinga-Andersena (The Three Worlds of Welfare Capitalism, Cambridge 1990 a dotisky), rozlišujeme:

Liberální prosperující stát, který je typický pro většinu anglosaských zemí. Stát v nich přebírá odpovědnost za základní sociální vybavu, která s sebou nese většinou skromné poplatky sociálního pojištění a prověřené prostředky pomoci. Nezávislým zprostředkovatelům poskytuje tento systém velkou svobodu.

Sociálnědemokratický model, typický pro severské státy (a do určité míry pro Nizozemí), který ukládá státu širokou odpovědnost za veřejné sociální služby, zatímco dobrovolné organizace poskytují doplňkové služby.

Korporativní model, obvyklý zvláště v kontinentální Evropě, v němž stát nese odpovědnost za rámcovou síť sociálních služeb a různé typy organizací (včetně profesionálních) přebírají jasně definované úlohy v oblasti poskytování sociálních služeb.

Konzervativní model se slabší úlohou státu ve srovnání s úlohou, která se přisuzuje rodině. Tento model je obvyklý především v jižní Evropě.

V rámci různých církevních tradic (římskokatolické, protestantské – luterské i reformované, anglikánské i pravoslavné) je možné nalézt odlišné postoje a teologické názory na prosperující stát. Ty se mohou různit i v rámci jedné tradice v závislosti na historii, postavení církve ve společnosti atp. Tento vývoj je jasnou výzvou pro církve i diakonii:

- Ve společnostech, kde existují prosperující státy, dochází k reformaci státního systému pod vlivem globalizace, technologického a sociálněekonomického vývoje (trh vzdělání, trh služeb), kulturních změn (individualizace) a demografického vývoje (změna postavení žen, změna postavení žitelů rodin, stárnutí, migrace). Výsledkem je ekonomická a sociální deregulace, privatizace atd. K tomu všemu přistupuje problém chudoby, dokonce i v bohatých státech.

- Některé země sociální stát doposud téměř nepoznaly, zvláště bývalé komunistické země.
- Všechny evropské společnosti čelí problémům vzniklým z celosvětového vývoje, ze vzájemné provázanosti trhů, komunikace a dostupnosti vzdělání. Demografické změny – stárnutí společností, individualizace a diferenciací způsobů života jsou spojeny s novou (staronovou) hrozbou chudoby. Fakta mluví sama za sebe – osmnáct milionů nezaměstnaných a přibližně šedesát milionů lidí ohrožených chudobou (a to jen v rámci samotné Evropské unie).

Církev a diakonie by proto měly promýšlet svou úlohu ve společnosti a brát přitom v úvahu i teologické a eklesiologické zřetele. Máme za to, že by se měly podílet na poskytování sociálních služeb a být veřejným hlasem volajícím po sociální spravedlnosti, což také znamená, že by se měly zasadit, aby vznikl a vytrval účinný systém sociálních jistot a sociální péče. Diskuse, která nyní v Unii probíhá ohledně pokračování v lisabonské strategii, klade přílišný důraz na soutěživost, konkurenci a tržní aspekty, zatímco sociální hlediska jsou silně oslabena. Sociální idea Evropy, která by byla garantem kvality života všech občanů, je vzpruhou a silou diakonie, jak ve smyslu politické spoluúčasti a praktické práce ve prospěch smíření, tak sociální péče a vnitřní bezpečnosti Evropy.

3. 4. Občanská společnost

V rámci současných diskusí o měnící se úloze státu a účasti občanů na evropských procesech (čl. 1–46 návrhu Ústavy) nabývá koncept občanské společnosti stále většího významu. Je zaměřen na sociální organizace, které nenáleží státu a jejichž jádro nespočívá ve sféře osobního života či striktní ekonomie. Na mezinárodní úrovni je občanská společnost užívaným politickým a akademickým pojmem, kterým označujeme široký rámec různých sociálních jevů a procesů a souvisejících předpokladů, které se vzájemně ovlivňují, jako jsou: úbytek dobrovolné účasti občanů na věcech veřejného zájmu (nebo přinejmenším sklon k individualistickým postojům), byrokratizace a komercializace veřejného života, odtažitost od politiky a demokratické a samočinné seberegulace mimo politický rámec.

Ve smyslu těchto diskusí jsou církve a diakonie také spolutvůrci občanské společnosti, ačkoli se řada církví za „občanskou společnost“ v přesném slova smyslu nepovažuje.

Jiným termínem užívaným v tomto typu diskusí je také „sociální jmění“ (*social capital*). I když se církev považuje za zvláštního činitele občanské společnosti, což souvisí s jejími biblickými kořeny, je dobré vymezit si její roli také pomocí těchto termínů. Kromě užitku plynoucího z diakonické činnosti, dává tato práce také lidem prostor, kde se učí přebírat odpovědnost, kde se setkávají s hodnotami a řády, kde začnou chápat význam sounáležitosti a smysluplného života a kde se rovněž zdokonalují ve své občanské kvalifikaci a podílejí se na životě společnosti. I na tyto dimenze diakonie by se mělo pamatovat, když utváříme a organizujeme její činnost.

Studie III. Péče o starší osoby na Slovensku

Círky jsou v občanské společnosti významnými činiteli. Diakonická práce dává lidem možnost, aby se naučili přebírat odpovědnost, aby se seznamovali s hodnotami a řády, aby pochopili význam sounáležitosti a smysluplného života, aby se zdokonalovali také v občanských dovednostech a ctnostech a podíleli na životě společnosti. V případě Slovenska je to zvlášť pravda. Círky se zde přihlásily ke své odpovědnosti v organizaci péče o starší spoluobčany, ačkoli se to děje v politickém kontextu, v němž se tato práce – např. ve srovnání s plněním přístupových kritérií EU – netěší prioritnímu postavení.

Situace lidí ve starším věku

Muži a ženy na Slovensku – stejně jako jinde v Evropě – mají naději, že se jejich věk bude stále zvyšovat. Tato demografická tendence vyvolává naléhavou potřebu, aby byla dostupná široká škála kvalitních služeb pro občany v seniorském věku. V návaznosti na Mezinárodní rok starých lidí (1999) vypracovala Slovenská republika Program ochrany starších občanů. V postkomunistických zemích měla zdravotní péče o starší občany poměrně dobrou úroveň, ale otázkám duševního a duchovního zdraví se pozornost téměř nevěnovala, snad jen formou letmých zmínek v rámci statistik.

Přesto Slovensko patří k těm evropským zemím, v nichž většinu společnosti tvoří mladší lidé. V roce 2000 bylo pouze 18,1 % z celku populace (5, 4 milionů obyvatel) starších šedesáti pěti let, dvě třetiny z nich tvořily ženy. V průměru žijí z velice skromných penzí, zhruba do 135,- . Většina starších lidí žije ve vlastních domech, a pokud potřebují pomoc, jsou značnou měrou závislí na příbuzných. Za několik posledních let vzrostly ceny lékařské péče v domácnostech o 60 % (ceny ovšem vzrostly o 700 %). V roce 2000 užívalo služeb domácí péče 25 000 starších osob, 16 000 jich žilo v domovech důchodců. Péčí o starší osoby bylo zaměstnáno téměř 9000 mužů a žen. Zhruba 8000 žádostí o tuto péči však bylo ve stejnou dobu zamítnuto. Ve srovnání s rokem 1989 tak vzrostl počet žádostí o 200 %. Potřeba míst v dosahu péče vzrůstá tedy velmi rychle a v současné době jí nelze dostat.

Slovenský zákon o sociálním zdraví č. 195 z roku 1998 poskytuje právní podklad pro sociální práci a zdravotní péči. Je jedním z pilířů, které zajišťují, že se starším lidem dostane, co potřebují. Zákon upřesňuje způsoby a provedení a také podmínky a obsah služeb zdravotní péče. Přesto existují i služby, které pod ustanovení tohoto zákona nespádají. Odborníci na sociální problematiku mají za to, že ustanovení zákona jsou vzhledem k sociálním a osobním potřebám vzešlým ze sociálních změn posledních let, již zcela nedostačující.

Všechny uzákoněné služby pro starší občany se převádějí z pravomoci státu na správu místních obcí. Prostředky na krytí nákladů za tyto služby jsou poskytovány ze státního rozpočtu, z finančních příspěvků samotných klientů a z dalších veřejných zdrojů (regionálních a místních rozpočtů).

V současnosti je zhruba 80 % všech institucí v rukou veřejného sektoru. V oblasti zdravotnictví a sociální péče působí celkem 250 soukromých (nestátních) organizací a má v péči 11 500 klientů (3000 z nich tvoří postižení a starší lidé v domovech s ošetrovatelskou službou).

Kvalifikace zaměstnanců a kvalita péče

Na Slovensku není k dispozici dostatek spolehlivých informací o profesionální kvalifikaci personálu, který o starší osoby pečuje. V současnosti chybí soupis požadovaných standardů a činností. Někteří ze zaměstnanců jsou kvalifikovaní zdravotní pracovníci; jiní

– v mnohem větším počtu – jsou absolventy „rekvalifikačních“ kurzů organizovaných Červeným křížem ve spolupráci s Úřady práce. Mnozí z nich neprošli žádným zdravotním výcvikem a nedostalo se jim ani žádného odborného poučení o povaze péče o starší osoby. Z toho lze tedy usoudit, že pouze malá část personálu domovů pro starší osoby je schopna se v současné době kvalifikovaně starat o jejich zdravotní i sociální potřeby.

Zajištění standardů kvality

Zákon o sociálním zdraví má zajišťovat také kvalitu sociálních služeb. Legislativní norma představuje ovšem jen rámec těchto požadavků. Vláda a některé nevýdělečné organizace spolupracují na vypracování dalších standardů jako prostředků pro zachování kvality. Nejdříve je však třeba dosáhnout shody v otázce kvalifikace profesionálních zaměstnanců, kteří se práci se staršími lidmi věnují na plný úvazek. A je rovněž zapotřebí, aby se ve slovenské společnosti změnil také náhled na staré lidi.

Odpověď církvi

V této složité situaci se řada církevních organizací sociální péče pokouší předkládat a připravovat návrhy na řešení problémů spojených s péčí o starší osoby. Organizace Tabita nejenže provozuje řadu domovů, ale snaží se také organizovat a zajišťovat vzdělávání pro studenty a mladé lidi, kteří se na práci se staršími lidmi připravují. V září 2004 zahájila činnost nová škola, spojující širší síť příslušných institucí, které jsou ochotny spolupracovat na poskytování kvalitnějších služeb starším lidem.

Toto úsilí však směřuje k vyššímu cíli. Nejde pouze o kvalitní školu, která bude vychovávat budoucí odpovědné pracovníky schopné pečovat o staré lidi. Pomocí této školy a ustavením Institutu kvality, který je s ní spojen, by instituce chtěla zásadním způsobem ovlivnit celou politiku sociální péče o starší osoby na Slovensku – a tak demonstrovat mnohostrannou roli sociálních institucí v občanské společnosti.

Studie IV. Rakouská diakonie, spoluorganizátor EAPN

Rakouská evangelická církev je menšinovou církví. Asi 90 % populace tvoří katolíci, k evangelické církvi se hlásí 4 %. Vzhledem k tomuto rozložení vykazuje evangelická církev na poli diakonie mnohem vyšší aktivitu. Katolická organizace – Caritas Austria – má 8000 spolupracovníků, protestantská Diakonie jich má 4000. K diakonické práci patří pomoc bezdomovcům, uprchlíkům, drogově závislým, ohrožené mládeži a tělesně postiženým lidem.

Diakonie je spoluzakladatelem Rakouské asociace pro boj s chudobou (APC), která sdružuje dvacet pět sociálních organizací. První celorakouské setkání věnované problému chudoby se uskutečnilo v roce 2001. Tohoto setkání se zúčastnila široká škála organizací tvořících občanskou společnost – charitativní spolky, organizace zastřešující sociální iniciativy, církve a odborové svazy, vzdělávací a výzkumné instituce, spolky pro ochranu samoživitelů a nezaměstnaných ohrožených chudobou.

Od té doby tyto organizace spolupracují v rámci APC, zabývají se široce rozrostlým problémem chudoby a sociálního vyloučení v Rakousku a snaží se také o zlepšení životních podmínek těch, kdo jsou takto postiženi. V mnoha zemských státech byly založeny oblastní sítě a sdružení. Čtyřikrát se uskutečnil Celorakouský týden boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Diakonie a církve financují práci koordinačního týmu asociace a účastní se i jejích běžných aktivit. Asociace sama se považuje za lobbistickou skupinu ve prospěch těch, kdo žádnou lobby nemají; a veřejně se zastává jejich zájmů. Prostřednictvím iniciativy občanské společnosti církve neposkytuje pouze etickou orientaci, ale vystupuje ve prospěch znevýhodněných lidí v praxi.

Po osmi letech od svého založení pracuje APC na projektech ochrany životních jistot, návrzích sociální reformy a kampaních za zlepšení zdravotní péče o chudé. Dále analyzuje dopady vládní rozpočtové politiky na skupiny s nejmenšími příjmy a prostřednictvím veřejných kampaní zaměřuje pozornost veřejnosti na negativní sociálněpolitický vývoj ve společnosti. Jedním z nejdůležitějších prvků činnosti APC je mapování situace v rámci celoevropské iniciativy Národní akce proti chudobě (EAPN).

Ve snaze zasadit tuto obsáhlou práci do širšího kontextu se uskutečnily dvě konference, které se zabývaly bohatstvím a majetkem, otázkami jejich rozdělování a téměř neexistujícími majetkovými údaji.

Zdroj:

Martin Schenk, Poverty and Social Exclusion in Austria, in: Herman Noordegraaf and Rainer Volz (eds.), Churches and Diaconal Institutions in Europe Against Poverty: Social Exclusion and Social Actions, Bochum: SWI Press 2004.

Kontakty:

Martin Schenk, Evangelische Akademie Wien, m.schenk@esz.org

Die Armutskonferenz: www.armutskonferenz.at

Diakonie Österreich: <http://diakonie.at>

4. Pracovníci diakonie

V této kapitole se budeme zabývat těmi, kteří skutečně vykonávají diakonickou práci (agents). To je ovšem těsně spojeno s eklesiologickými tématy: s úlohou církve, odpovědností věřících, pověřením diakonickou službou a vztahem mezi diakonickým posláním a dalšími posláním a odpovědnostmi církve. Přestože jde o téma mnohostranné, chceme se jím zabývat širěji, a proto mu věnujeme samostatnou kapitolu. Nejprve podáme stručný přehled založený na analýze přijatých zpráv. Poté předložíme několik hlavních příspěvků do tematické diskuse o postavení diakonie ve vztahu ke službě církve jako celku a o dalších možnostech vývoje, jako je např. profesionalizace diakonie. Dále se budeme ptát, jakou roli by měla diakonie hrát v souvislosti se změnou úlohou státu a s ostatními proměnami uvedenými v předchozí kapitole. Pak uvedeme několik příkladů a nakonec připojíme konkrétní studii, která svědčí o tom, jak lze diakonickou práci vykonávat v těsné spolupráci mezi profesionály a dobrovolníky v církvi, která pracuje v nové politické situaci.

Pracovníci diakonie/Několik poznámek/

Ve zprávách, které jsme obdrželi (viz Dodatek 1.), najdeme mnoho rozličných vykonavatelů diakonie, kteří patří k různým konfesním tradicím a odlišují se od sebe také podle specifických okolností, z nichž vzešli. Některé zprávy mají za to, že diakonie je úkolem každého křesťana, že je to takříkajíc služba všech věřících. Někdy je diakonie spojena s místní církví, sborem nebo farností a v takovém případě je součástí jeho práce. Sbor může některé lidi vykonáváním diakonické služby pověřit, ale odpovědnost zůstává na něm. Jinou možností je, že diakonickou práci vykonávají duchovní či kněží, a to buď ve svých společenstvích nebo v diakonických společenstvích podléhajících jejich dohledu. Měli jsme také příležitost seznámit se s diakonickými institucemi, které působí převážně ve velkých městech, v celých regionech nebo na celostátní úrovni; ale také s jednotlivci, kteří vykonávají diakonickou práci v nediakonických zařízeních. Všechny tyto zprávy svědčí o tom, že nositel diakonie – diakon – je na tomto poli působnosti důležitou osobou.

V diakonii mohou pracovat buď profesionálové nebo dobrovolníci. Můžeme také rozlišovat mezi pověřenými a laickými osobami. Ale ve všech zemích je práce profesionálů i dobrovolníků důležitým příspěvkem k rozvoji občanské společnosti.

V některých zemích působí v oblasti sociálních služeb a péče velké množství asociací, institucí a organizací. Většina z nich má své kořeny v devatenáctém století, kdy se církve tímto druhem činností nezabývaly, a tak se museli chopit iniciativy aktivní křesťané a uplatnit se mimo církve. Tyto organizace mohou být na církvích i dnes nezávislé, mohou být inspirovány křesťanskou vírou, ale mohou také být s církvemi těsně spojeny (i když bez vazby na místní sbor) a ovšem být i součástí církve. Další možností je, že prošly sekularizací a staly se z nich profesionální organizace, zpravidla financované státem, a tedy už spíše bez vazby na církve a křesťanskou víru. Důležitá je otázka identity diakonické práce s ohledem na právní systém státu a v současné době také stále více i s ohledem na tržní vazby. To vyvolává otázku nezbytnosti a vlivu manažerské práce, měřítek a požadavků na práci, na pojetí a celý způsob smýšlení o diakonické péči a jiných typech diakonické činnosti. Zvláštním bodem hodným pozornosti je vliv (de)regulace v rámci Evropské unie. Bude i nadále ovlivňovat situaci na trhu? A jestliže ano, jak se to promítne do činnosti diakonických organizací?

Pokud jde o diakonii v církvích, vidíme, že se v ní angažuje mnoho dobrovolníků. Většina z nich nemá funkci diakonů. Máme za to, že tento způsob činnosti může být spojen s představou místního sboru jako „diakonického společenství“ – zásadně vzato, diakonie je odpovědností a úkolem celé církve a nikoli pouze odborníků. To také znamená, že pokud lidé vykonávají diakonickou činnost pro společenství – ať placenou či neplacenou –, měla by církev cítit i vyjádřit odpovědnost za jejich práci, podporovat ji a vytvářet pro ni prostor ve svých správních orgánech, v liturgii, i v běžném chodu církve. Tak by tomu mělo být i v případě místního sboru. Je zarážející, že mnoho zpráv se zmiňuje o tom, že diakonie je „zapomenuta“. Jednotlivci i organizace vykonávají svou práci v jakési „diakonické diaspoře“!

Pokud jde o diakony, setkáváme se s různými typy podle církevních tradic:

- Diakoni s převážně liturgickým posláním a s perspektivou postupu do jiných církevních funkcí;
- diakoni pracující v rámci církve na poli sociálních služeb, zapojení ve vzdělávání, vytváření společenství, pastýřské péči atd.;
- diakoni vyslaní církví do institucí zabývajících se péčí nebo dobročinností a sociální službou mimo církev;
- diakoni, kteří jsou dobrovolníky a mají vlastní diakonickou instituci v rámci církve a jsou zastoupeni ve správních orgánech církve (viz níže příklad Nizozemské reformované církve).

Pokud je pravda, že diakonie patří k podstatě církve jako součást „sloužící církve“ – a my máme za to, že ano –, potom by mělo být diakonické poslání v církvi plnohodnotné, provázené charakteristickými rysy danými spojením mezi liturgií a sociální službou. Pak by bylo něčím víc než přestupní stanicí k vyšším církevním funkcím. Poznání, že diakonie je srdcem církve, by se mělo projevit také v církevních strukturách a celkové správě církve. Proto máme za to, že je nutno blíže prozkoumat postavení diakona a také diakonické ordinace ve vztahu ke statutu laiků.

Ačkoli je to dobře známo, rádi bychom připomněli, že značnou část diakonické práce vykonávají ženy, zejména po praktické stránce, zatímco práce ve správních funkcích jsou většinou doménou mužů. Diakonické a církevní správní orgány se měly tuto okolností zabývat a pokusit se ji změnit.

Skotská církev

Deacons of the Gospel. A Vision for Today: A Ministry for Tomorrow (Church of Scotland), 2001.

2. 3. 1. Vzorem diakonické služby je Ježíš Kristus, ten, který sloužil. Služebnictví je klíčem k porozumění povolání k diakonické službě. Služebnické poslání je povoláním a zmocněním Božím, které má lidem otevřít možnost zakusit Boží dobrotivou moc a lásku. Je založeno na porozumění Bohu, jehož láska a péče zahrnuje všechny lidské bytosti. Je to povolání vstoupit do vztahu k Bohu, Božímu slovu a Božímu světu, přijmout, podporovat, těšit, zmocňovat a povzbuzovat druhé, aby naplnili své možnosti v službě a v životě.

2. 3. 2. V církvi se Boží děti shromažďují jako společenství k bohoslužbě a jsou vysílány sloužit. Bůh nás volá, abychom mu vzdávali poctu a sytili se jeho Slovem, a posílá nás také sytit druhé. Jde o stálý pohyb shromažďování a rozdělení. Diakonická služba zahrnuje dva aspekty církve – Boží lid shromažďovaný do společenství, a církev, která jedná ve světě jako Kristův služebník.

2. 3. 3. Zvláštní úlohou diakonického pověření v rámci života a bohoslužeb naší církve je rozpoznávat potřeby světa a volat církev, aby na ně reagovala. V praxi to znamená, že diakoni jsou zapojeni do pastorační péče, sociální služby, evangelizace a misie všude, kde jejich zvláštní dary a služba najdou uplatnění, a tak přispívají k povzbuzování a uschopňování všeho Božího lidu.

2. 4. Povolávací charakter diakonátu

2. 4. 1. Úvod

2. 4. 1. 1. Diakoni jsou povoláváni ke službě Kristu prostřednictvím bohoslužby a svědectví církve. Ve Skotské církvi diakoni většinou vykonávají své pověření v týmové práci a zpravidla jsou zaměstnáni v prostředí sboru. Existují ovšem výjimky a někteří diakoni pracují jako kaplani v továrnách či nemocnicích, v armádě nebo vykonávají svou službu jinou formou schválenou církví.

2. 4. 2. Přístup pro spolupráci

2. 4. 2. 1. Diakoni pracují v týmech zároveň s jinými duchovními a členy místních sborů, církevních skupin a společenství. Práce v týmu není pro diakonát příležitostným cvičením, je to základní dovednost vypovídající o specifické službě diakonátu. Taková spolupráce

předpokládá natolik odlišné schopnosti a předpoklady, aby se člověk mohl podílet na činnostech, jako jsou plánování, organizace, podpora, povzbuzování, uschopňování, motivování a poskytování zdrojů; a ty se praktikují ve všech věkových skupinách.

2. 4. 3. Pastorační dovednosti

2. 4. 3. 1. Diakonát je církevní úřad a zahrnuje širokou škálu pastoračních povinností a dovedností, které se nevztahují pouze ke společenství věřících, ale týkají se také ostatních, kteří jsou mimo církev, na všech cestách života. Při své péči o starší a při pastorační péči o ovdovělé diakoni často spolupracují s ordinovanými při službě Slova a svátostí. Jejich úkolem je také povzbuzovat ostatní k pastýřské péči a zde se z diakona stává instruktor, který se s ostatními podílí o své dovednosti, vybavuje je a uschopňuje pro pastýřskou službu.

2. 4. 4. Ekumenická dimenze

2. 4. 4. 1. Přestože je diakonát integrální částí tradice a praxe služby Skotské církve, má také ekumenický a mezinárodní rozměr. Podobně jako jejich kolegové ve službě Slova a svátostí musí mít diakoni široký rozhled, který by jim umožnil najít cestu ke spolupráci s lidmi z jiných církví a tradic. Ekumenické vědomí a spolupráce jsou jedním z důležitých rysů diakonátu.

2. 4. 5. Bohoslužebné dovednosti

2. 4. 5. 1. Všeobecně se předpokládá, že diakoni jsou schopni vést bohoslužbu a modlitební chvíle při různých příležitostech, jako např. v pečovatelských domech, v sanatoriích, v nemocnicích, při školních shromážděních a jiných službách. Řada diakonů se aktivně podílí i na kázání, přestože jen někteří z nich považují tuto činnost za vlastní.

2. 4. 6. Křesťanská výchova

2. 4. 6. 1. Diakoni jsou často pověřováni, aby se podíleli na křesťanské výchově různých skupin uvnitř církve i ve školách. Proto je nezbytné, aby byli obeznámeni s principy vzdělávání ve vztahu ke křesťanské víře.

2. 4. 7. Sociální a kulturní otevřenost

2. 4. 7. 1. Mnoho diakonů se angažuje v práci pro místní společenství, což vyžaduje znalost sociálního kontextu, v němž jednotlivé farnosti žijí, i obecného kulturního kontextu, v němž se nachází celá církev. Místo, kde se církev setkává se světem, je zpravidla každodenním pracovištěm diakonů a zde se mohou často dostat do styku s jinými církevními a sociálními pracovníky, se zdravotními sestrami a ošetřovateli, s odbornými školiteli, s odborovými pracovníky, s mladými lidmi i se skupinami seniorů, a to vše vně života místního sboru.

2. 4. 9. Závěr

2. 4. 9. 1. Jako součást služby církve má diakon svou specifickou úlohu a tu má naplnit. Diakoni k této službě přispívají řadou dovedností a znalostí, které službu Slova a svátostí doplňují. Základem diakonického poslání je služba a – prostřednictvím této služby – povzbuzení církve, aby naplňovala své povolání sloužit. Diakonická služba je součástí pokračující služby Ježíše Krista ve světě.

Verband Evangelischer Diakonen- und Diakoninnengemeinschaften in Deutschland e.V (VEDD) – Sdružení protestantských diakonických společností v Německu

Diakonie

Diakonie má základ v poslání církve a je jednou z jejích základních charakteristik. Služba pomáhající lásky je neoddělitelně spjata se službou Slova. Církev nemůže obětovat jedno pro druhé. Proto církev od samého počátku rozuměla službě lásky jako setrvalé službě Bohu a dokonce jako každodenní bohoslužbě.

Diakonát

Evangelická (protestantská) církev naplňuje své pověření přinášet prostřednictvím diakonátu odpovědné a systematické svědectví.

Povolává a pověřuje ženy a muže různého vzdělání a poskytuje jim další vzdělání a přípravu v diakonické problematice a teologii.

Spolu s jinými odpovídají na své diakonické povolání vyučováním, péčí a léčbou, sociálními a vzdělávacími aktivitami, manažerstvím a správou, ale především svědectvím, pastorální péčí a poradenstvím. Tyto ženy a muže nazýváme spolupracovníky v rámci diakonátu.

Diakonát se vykonává rovněž podporou lidí, tím, že brání jejich zájmy, a také zastupováním těch, kdo svá práva a potřeby nejsou schopni obhájit.

Diakonát má jasně ukázat vzájemnou součinnost bohoslužby a služby ve světě. Pracovníci diakonie jsou si vědomi, že jejich práce je posláním sboru/církve, které je založeno na evangeliu.

Diakonát se vykonává v místních sborech, regionálních zařízeních a diakonických organizacích.

Definice povolání

Pojem ‚diakon‘ zahrnuje jistý druh povolání. Diakoni pracují v rámci diakonátu Evangelické církve a jejích místních sociálních zařízeních (Diakonische Werke) a rozumějí svému povolání jako doplňku kazatelského poslání a přípravě kandidátů ke křtu a konfirmaci.

Vzdělávání diakonů tedy vždy souvisí s diakonickou činností církve.

Pověření

Jako společenství lidí, kteří věří v Ježíše Krista a jsou mu oddáni, chápe církev své poslání jako úkol předávat poselství o smíření ostatním lidem, a to všemi vhodnými způsoby. Aby tomuto svému poslání dostála, ustavuje církev různé komplementární služby: kázání, diakonát a katechumenát.

Žádná z těchto jednotlivých služeb nenaplňuje poslání církve plně sama o sobě. Každá z nich přispívá svým vlastním způsobem k uskutečňování služby smíření Boha s lidstvem.

V těchto rozdílných službách pracují lidé různých typů povolání a povinností a podporují se navzájem podle svých vlastních rozličných pověření.

Jako jiné církevní služby je diakonát samostatný a není odvozen od kazatelské služby.

Diakonická společenství

Diakonická společenství sdílejí odpovědnost za diakonát církve. Podporují své členy v jejich službě a jsou v tomto smyslu samy formou diakonie. Nahlíží na sebe samotné jako na krystalizační body diakonátu a jako na zdroje inspirace pro diakonickou spiritualitu.

Diakon

Církev ustanovuje a ordinuje spolupracovníky, kteří se vzdělávají, aby se stali diakony, a to v rámci diakonátu.

Diakonky

Povolání a přijetí do společenství víry, života a služby v sesterství je základem života diakonek a je jednou z forem církevního života.

Zdroj: Diakoniat – wie wir ihn verstehen (VEDD) (Verband Evangelischer Diakonien- und Diakoninnengemeinschaften in Deutschland e.V.)

Studie V. Diakonát a diakon v Nizozemské reformované církvi

V Holandské reformované církvi má diakon zcela zvláštní postavení, s nímž se mimo Nizozemí setkáváme jen v několika málo církvích. Diakon je dobrovolník pověřený úřadem a je členem správních orgánů církve na místní, regionální a národní úrovni. Toto postavení je dáno specifickým kalvinistickým původem církve.

Holandská reformovaná církev, menší Nizozemská reformovaná církev a Nizozemská luterská církev se 1. května 2004 spojily v Nizozemskou protestantskou církev. Svůj původ má již v době reformace v 16. století, stala se svého druhu státní církví a měla tedy privilegované postavení (což ovšem neznamená, že jiné církve byly pronásledovány). Toto postavení se změnilo na konci 18. století, kdy za francouzské okupace vedly ideály Francouzské revoluce k oddělení církve od státu, a ostatní církve (římsští katolíci, mennonité a také Židé) získaly stejná práva jako Nizozemská reformovaná církev.

Holandská reformovaná církev byla vždy kalvínským typem církve, přestože měla mnoho názorových proudů (od velmi ortodoxních k liberálním). Kalvínův vliv můžeme sledovat v uspořádání církve: Kalvín rozlišoval mezi postavením kazatelů (kteří zvěstují slovo Boží), starších (kteří se starají o pastýřskou službu), učitelů (kteří se zabývají vzděláváním) a diakonů. Úřad diakona založil na základě Sk 6,1–6; 1 Tm 3 a Ř 12,8. Rozebírán byl především Kalvínův výklad Sk 6, kde se mluví o sedmi mužích, kteří byli vybráni a pověřeni zvláštní službou. Byli ti vybraní muži diakoni? Podle jeho názoru bylo úkolem diakonů starat se o chudé, nemocné a spravovat peníze a zboží, které byly určeny pro chudé. Úřad diakona mohl být vykonáván laicky, (neplacenými) dobrovolníky.

Tyto Kalvínovy názory znamenaly rozchod s římskokatolickou tradicí, pro niž byl diakon pomocníkem kněze a měl čistě liturgickou funkci. To ale neznamená, že by Kalvín nespojoval diakony s bohoslužbou a liturgií. Výslovně spatřoval souvislost mezi diakonem a Večeří Páně. Proto také měl diakon pomáhat kazateli vysluhovat Večeří Páně a peníze, které se při ní vybraly, měly být použity pro lidi v nouzi.

Dalším důležitým aspektem byl Kalvínův rozchod s hierarchickým uspořádáním církve. Všechny úřady – v Nizozemí: kazatel, starší a diakon – byly zásadně na stejné úrovni a měly se podílet na vedení církve. Jeden úřad nemůže vládnout nad druhým! To byla ovšem teorie, protože v praxi byl až k dnešku diakonický úřad často nahlížen jako níže postavený než kazatelský i než úřad starších. Příčinou bylo částečně i to, že až do obnovy Církevního zřízení v roce 1951 se všichni diakoni z místních církevních sborů nepodíleli na správních orgánech, natož aby měli podíl na vedení církve, ať na regionální nebo národní úrovni (synodu).

Vedle místní církevní správy byly a dodnes jsou oddělené diakonické instituce (kolegia) zodpovědné za činnost ve prospěch chudých. Tyto spolky měly svou vlastní právní strukturu a postavení, takže peníze, statky, domy a budovy, které tyto spolky v průběhu času získaly, nemohly být využívány k jiným účelům. Tato správní struktura přetrvává do dnešních dnů, ačkoli byla předmětem diskuse, protože místní sbory často nebyly schopny platit své kazatele, zatímco poblíž existovaly bohaté diakonické spolky! Ale koncept je zřetelný a ve své podstatě nekontroverzní: peníze pro chudé náležejí chudým (v hlubším teologickém smyslu můžeme říci, že jsou to peníze chudých!).

V roce 1854 vznikl první národní Zákon o chudobě. V něm se praví, že pomoc chudým je prvořadým úkolem církvi. Církve se měly starat o své chudé členy. Diakonát se stal institucí, která opatrovala prostředky (almužny) pro chudé. Byla to pomoc chudým v nepříznivém slova smyslu: byl to vztah subjektu a objektu, ti, kdo dávali, určovali podmínky, za nichž poskytovali pomoc. To bylo také spojeno s dohledem a s omezeními,

kteřá určovala, jak mají církevní služby fungovat a jakým způsobem mají být kontrolovány. Tato doba nepatřila v dějinách církevního diakonátu k nejslavnějším. Mnoho chudých lidí i zkušených pracovníků považovalo tento stav za ponižující. Spolu s rozvojem sítě sociálních jistot přestávala být tato diakonická práce důležitou, přestože na právní rovině byly zásady Zákona o chudobě oficiálně platné až do roku 1965.

Výrazný zájem o reformu se projevoval v rámci i mimo rámec církvi. A tak jsme byli svědky toho, že se diakonát více věnoval dobrovolné práci ve prospěch nemocných, postižených a starých lidí, vykořeněných mladých lidí apod. Po druhé světové válce byl diakonát zapojen do vytváření mnoha druhů sociálních institucí. V šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století se mnoho těchto institucí od církve odloučilo – pod vlivem rostoucího počtu profesionálních pracovníků a skutečnosti, že stát poskytoval pro tuto práci stále víc finančních prostředků, a neméně také v důsledku slábnoucího zájmu lidí z církvi. Tomuto novému typu dobrovolnické práce se dostalo uznání v novém Církevním zřízení v roce 1951. Zároveň se prohlašovalo, že úkolem diakonie je podněcovat církev, aby připomínala vládě a společnosti, že je nutno usilovat o spravedlnost.

Nové církevní zřízení uznalo rovněž postavení diakonátu a diakonických spolků v církvi. Je důležité zmínit i prohlášení, že diakonát je odpovědností místního sboru jako celku. Úkolem diakonů tedy bylo zapojovat členy sborů do diakonických aktivit. Uvedení tohoto výkladu do praxe mělo důležitou souvislost s demokratizací společnosti v šedesátých letech. A tak členové církve, kteří nejsou diakony, mají možnost působit v rámci diakonie ve všech dobrovolných činnostech. Rostoucí pozornost vůči společenským potřebám i jejich příčinám se chápe rovněž jako jeden ze zájmů diakonátu.

Dnes můžeme rozlišovat různé druhy diakonických spolků – od pasivních k velmi činným. Pasivní spolky spravují svůj majetek a o nedělích sbírají peníze, které přidělují na potřebné projekty. Aktivnější spolky se věnují např. práci s uprchlíky, s postiženými, se staršími lidmi a s těmi, kdo se stali oběťmi „nové chudoby“. Téměř ve všech místních sborech se věnuje pozornost tomu, co nazýváme „světový diakonát“: mezinárodní pomoci a spolupráci s diakonickou činností za hranicemi státu.

Studie VI. Diakonát ve Valdenské církvi

Obraz Krista/sluzebníka (diakona)

V jednom z evangelijních podání říká Ježíš svým učedníkům: *Jsem mezi vámi jako ten, který slouží* (L 22,27). To, že na sebe nahlížel jako na diakona, tvoří důležitou část jeho poslání. Proto je to, co nazýváme diakonií, součástí evangelia, nikoli jeho důsledkem. Je to přetváření Slova v činy. Přesto obraz Krista jako diakona, který určoval první křesťanská století, doznal v průběhu dějin velkých změn.

Kristus/diakon, jak jej vidíme v evangeliu, a dobrý pastýř z *Didaché* se ztratil a nahradil jej obraz Pána, triumfujícího vítěze. Diakonie se stala jedním z mnoha úkolů církve, která se více starala o správu svého pozemského bohatství než o službu potřebným.

Znovuobjevení hodnoty chudého Krista, sluzebníka/diakona, je zásluhou kacířských hnutí začátku druhého tisíciletí a později také reformace. Jeden z inkvizitorů prohlásil o středověkých Valdenských: *Jako nazí následují nahého Krista*. Ale toto znovuobjevení hodnoty evangelia zůstává i nadále postupným a pomalým procesem. V době průmyslové revoluce, která značně narušila sociální rovnováhu, ukázalo cestu k současné diakonii napříč protestantskou Evropou hnutí Probuzení (*Revival – Erweckung – Réveil – Risveglio*).

Dějiny diakonie v Itálii jsou jistě jedinečné: nejprve byla plodem ghetta a reakcí na týrání a zneužívání, pak, v druhé polovině devatenáctého století, se stala silným nástrojem evangelizace. Plně se však rozvinula až po druhé světové válce, když znovu promýšlela své místo v teologii, otevřela se pomoci všem potřebným za nejrůznějších okolností, chopila se iniciativy v sociálních a politických aktivitách a zapojila se do dialogu s občanskou společností.

Valdenští v Itálii

Valdenské hnutí, nejprve zvané *hnutí lyonských chudých*, vzniklo v roce 1170 v důsledku života a učení Petra Valdese z Lyonu. Rozšířilo se po celé Evropě. V Itálii bylo aktivní v různých regionech od Piemontu až po Sicílii. Roku 1532 se valdenské hnutí rozhodlo připojit k reformaci a změnilo se z hnutí na reformovanou církev ženevského typu. Od té doby byli valdenští těžce pronásledováni protireformací, stejně jako Židé, pravoslavní a muslimové, kteří stále ještě žili v jižní Itálii. Valdenští byli vyhoštěni z Kalábie, Sicílie a dalších italských oblastí, ale podařilo se jim přežít, vzdor mnoha tvrdým zkouškám, v několika severozápadních alpských údolích poblíž francouzských hranic. V roce 1685 byli poraženi a rozprášeni a těch několik, kteří přežili, bylo deportováno do Švýcarska. Odtud se pak vrátili po třech letech ve vojenské výpravě a znovu dobyli svá údolí. Až do roku 1848 žili bez občanských práv, v ghettu, a měli více kontaktů se Švýcarskem a ostatní reformovanou Evropou než s italskými regiony.

Rok 1848 přinesl revoluci v Paříži, vznikající liberální a buržoazní ústavu, vydání Komunistického manifestu Karla Marxe: šlo o řadu událostí, které svědčily o vzrůstajícím významu sociálních otázek pro celou Evropu, jež nakonec vedly ke zrodu idejí socialismu a konstituční svobody. Židům a valdenským byla v Piemontu přiznána občanská práva. V následujících letech bylo dosaženo národního sjednocení a valdenští se podíleli na zvýšení úrovně výuky a na evangelizaci po celém území státu. Toto pracovní úsilí pokračovalo bez přerušení až do roku 1915, kdy došlo k částečnému útlumu v důsledku vypuknutí první světové války. Mnoha překážkám čelilo také v době fašistického režimu. Plně obnoveno a nově metodicky ustaveno bylo až po druhé světové válce.

V roce 1984 ztratilo římskokatolické náboženství v Itálii statut státního náboženství, a tak konečně přestaly být ostatní konfese pouze „tolerovány“. Italský stát uznal v plné míře všechna práva a samostatnost Valdenské církve. Nyní je spojena s Evangelickou církví metodistickou.

Valdenská diakonie

Diakonie přetrvávala i v období izolace. Zaměřila se hlavně na valdenskou polupaci, i když její možnosti silně omezoval nedostatek finančních zdrojů. Přesto udržovala řadu kontaktů s ostatní Evropou, její kazatelé studovali např. ve Švýcarsku, Německu a také na holandských teologických školách, a díky těmto stykům pronikly do valdenských údolí také myšlenky evangelikální obnovy podobné novodobému pietismu. Vliv pietismu Moravských bratří, Schleiermacherových a Fliednerových myšlenek, Wichernovy Vnitřní misie a presbyterů Kaiserswerthu podnítil vznik sítě solidarity a vzdělávání uvnitř sborů. Po roce 1682 měl každý valdenský sbor svou vlastní malou školu. Tato síť se nadále zdokonalovala a zahrnovala pomoc postiženým lidem, malým nemocnicím a středním školám.

Od roku 1848 bylo malému valdenskému společenství dovoleno svobodně se vyjadřovat, což bylo příčinou prudkého vzrůstu účinných a odvážných iniciativ ovlivněných myšlenkami evangelikální obnovy. Laičtí věřící se zapojovali do evangelijních akcí a pracovali v rozsahu do té doby nevídaném. Ženy se chopily nové příležitosti podílet se na svědectví církve a na jejích aktivitách; diakonická práce se rozvinula v různých oblastech života společenství (kázání, nedělní školy atd.) a v pomoci potřebným, také prostřednictvím nově zakládaných diakonických center.

Na konci devatenáctého století měla Valdenská církev po celé Itálii asi sto sedmdesát základních škol a dvacet učňovských škol, několik sirotčinců a čtyři střední školy pro před-univerzitní přípravu učitelů a kazatelů. K redukci tohoto pozoruhodného vzdělávacího systému, vytvořeného v církvi, která čítala pouhých 30 000 členů, došlo po roce 1911, kdy italská vláda zavedla povinnou školní docházku. Zachováno bylo několik středních škol a učilišť a nově otevřeno několik nových nemocnic spolu s různými menšími středisky pro děti, postižené a starší osoby. Až na nedávné předání tří nemocnic státu zůstal tento stav zhruba zachován až dodnes, přestože, zvláště po roce 1984 připadl církvi další úkol v souvislosti s veřejnými i soukromými službami pro bližní.

Všechna valdenská střediska, malá i velká, zastávala od počátku kulturní i teologické hodnoty protestantismu. Navrhovala sice nové způsoby služby, ale zároveň tím svědčila o různorodosti své vlastní vnitřní organizace, když v experimentech ověřovala jak svou pevnost, tak uplatňování zásady vzájemnosti a nároku na odlišnost. Poznání a vědomí toho, že Boží činy se uskutečňují nezávisle na naší vůli a nevyžadují získávání vlastních zásluh, nám dovoluje, abychom se svobodně, bez zábran vyjadřovali a překonávali překážky, jež stojí v cestě plnému uplatnění jednotlivých osobností. Nové sociální modely přispívají k rozvoji sebeuvědomění a osobitosti. Toto pojetí vedlo valdenské téměř automaticky k tomu, aby správu svých středisek založili na zásadách angažovanosti laiků a na pluralismu.

Respektování těchto zásad umožňuje všem, kdo ve valdenských střediscích pracují, aby se podíleli na jejich záměrech, aniž by je omezovali lidé, kteří vycházejí z jiných teologických přístupů nebo pracují na základě jiných etických principů. Pro mnoho lidí představují naše střediska prostor, kde mohou uskutečnit své poslání podle vlastní profesionální výbavy a svého specifického vztahu k bližním. Vnější dokladem toho, že tuto možnost zřejmě oceňují, je skutečnost, že věnují 0,8 % ze své daně z příjmů na dobročinné účely. Valdenská církev z nich získává podíl, který v poměru desetkrát převyšuje počet jejích členů.

V postavení malého diasporního společenství musí valdenská diakonie přicházet s přijatelnými způsoby práce slučitelnými se státními organizacemi. To je stejně důležité jako poskytovat pečovatelská střediska, která však zůstanou pouze šťastnými ostrovy, pokud nebudou schopna vést rozhovor s občanskou společností. A to znamená účastnit se diskusí i konfrontací se společenským prostředím, v němž pracují. V tomto smyslu se může diakonie stát také velmi účinným ekumenickým nástrojem. Pracovníci diakonie tak fakticky neustále čelí výzvam, a když už se jim podaří dosáhnout cíle, ocitají se znovu v nejistotě. To nás přivádí zpět k jádru křesťanství. Pro věřícího je to způsob přemýšlení, způsob života, což je víc než zaměstnání. Naším úkolem tedy není definovat postavení diakonie, ale naše vlastní postavení jako věřících žen a mužů v diakonii. A tímto způsobem by měla postupovat celá církev.

Studie VII. Diakoni v Římskokatolické církvi: Antverpská diecéze

Diakonát měl důležitou roli v raném křesťanství, ale ve středověku se naopak víceméně vytratil. Liturgické role převzali do značné míry různí pomocníci (jako lektoři a akolyté). Mnoho charitativních úkolů převzaly také církevní řády nebo církevní nadace. Diakonát přežil v katolické církvi jen jako konečná fáze přípravy kandidátů na kněžství.

Teprve druhý vatikánský koncil diakonát v katolické tradici obnovil. Ale toto rozhodnutí nebylo snadné. Hlavním bodem diskuse nebylo, zda má nebo nemá být obnoven, ale zda má být otevřen ženatým mužům. Velkou většinou to bylo nakonec přijato, ale již ordinovaným neženatým mužům nebylo dovoleno se ženit. Právomoc rozhodnout o trvalé ordinaci diaconů však byla přenechána biskupským konferencím.

Příslušné dokumenty druhého vatikánského koncilu popisují různé motivace k tomuto rozhodnutí. Zřetelným přáním východních řeckokatolických církví bylo znovu zavést trvalý diakonát, zatímco jiné dokumenty připomínají potřebu plnění církevních povinností i přání spojit diakonát těsněji s eucharistií. Přesto se v mnoha případech ukázal být tento praktický stimul nedostatku kněží velice silným argumentem.

Povýtce modelovým vzorem trvalého diakona samozřejmě zůstává Kristus sám. Příběh, jak Ježíš umývá nohy učedníkům (podle Janova evangelia) použila reflexe diakonátu Diecézní komise pro trvalý diakonát Antverpské diecéze k tomu, aby zdůraznila spojení mezi eucharistickým oslaveným Pánem (srv. poslední Večeři Páně, jak o ní čteme u synoptiků) a poníženým služebníkem, který prokazuje svou solidaritu s chudými a utlačovanými.

K podílu na této službě jsou zajisté povoláni všichni jednotliví křesťané i celé společenství. Ale diakonie je tak úzce spojena s Ježíšovým pověřením, že musela být nutně uznána za *ministerium* – pověření ke službě (a tím na počátku byla), a tedy také k ordinaci stálých diaconů, nicméně jen ke službě, „nikoli ke kněžství“. Oficiálně se diakon i kněz zodpovídají biskupovi, ale v hierarchickém postupu diakon až po knězi. To je zdůrazněno přiřazením mnohých diaconů k farnosti nebo k federaci farností, i tím, že přebírají celou řadu liturgických úkolů (nedostává-li se kněží).

V Antverpské diecézi jsou diakoni činní v místní pastýřské péči. V obou případech klade Diecézní komise pro trvalý diakonát důraz na přímý kontakt s chudými a trpícími. Zvěst o naději církve může být věrohodná jedině tehdy, pokud ji předávají opravdoví lidé. Z tohoto hlediska je diakon tvář a rukama církve, které se vztahují k těm, kdo jsou v nouzi.

Mnoho diaconů působí v katolických školách nebo v katolických sociálních a zdravotnických institucích, jako pastorální pracovníci i jinak. Mají zde nezastupitelnou úlohu: kromě svého pastýřského přístupu stvrzují diaconický charakter těchto institucí. Diakoni, kteří jsou přiřazeni k farnostem nebo federacím farností (velká většina), mají podle diecézní komise působit převážně v místní církvi a jejích organizacích, zaměřit se na nemocné a potřebné a být solidární s bližními v sousedství i ve světě. Svou účastí na liturgii mají ozřejmovat, že diaconická práce není oddělena od víry, ale že bezprostředně a bytostně patří k životu církve.

Studie VIII. Povodně v České republice a odpověď Diakonie Českobratrské církve evangelické (ČCE)

Záplavy v České republice v srpnu 2002 způsobily největší škody za posledních sto padesát let. Sto měst a obcí, kde žilo téměř tři sta tisíc obyvatel, bylo zcela zatopeno, sedm set měst a obcí, ve kterých žije více než 1,6 milionu obyvatel, bylo zatopeno částečně; dvě stě třicet lidí muselo být evakuováno. Deset procent měst a obcí a pětina obyvatel České republiky byla přímo nebo nepřímo postižena záplavami. Dvacet lidí zahynulo. Odhady škod dosahují výše sto miliard Kč (v přepočtu tři miliardy).

Při vyrovnávání se s následky této přírodní katastrofy se podařilo Diakonii ČCE shromáždit mnoho dobrovolníků pod vedením regionálních center. Projevilo se tak, jak je celé společenství povoláno k diakonické aktivitě. Stejně tak se ukázalo, že další přínos diakonických struktur může spočívat v organizačním a řídicím zapojování členů církve, a ne výhradně ve vlastním profesionálním působení.

V naději nad ději

V duchu hesla „V naději nad ději“ (srv. myšlenku apoštola Pavla o naději uprostřed beznaděje) začala Diakonie ČCE organizovat pomoc lidem postiženým katastrofálními záplavami. Výsledkem tohoto úsilí byla akce, na které se podílelo více než tisíc dobrovolníků a desítky pracovníků diakonie. Jejich činnost zahrnovala jak koordinaci manuálních prací, tak i psychosociální asistenci a zjišťování škod, což vedlo k stanovení výše finanční pomoci pro rodiny v postižených oblastech.

Diakonie ČCE začala s pomocí v jižních Čechách a byla od počátku ve stálém kontaktu s krajským krizovým centrem. V pražském ústředí Diakonie vzniklo Koordinační povodňové centrum, které napomáhalo vysílání dobrovolníků ve spolupráci s organizací ADRA a mělo na starosti první fázi pohromy.

Na pomoc přicházejí dobrovolníci

Studenti a mladí lidé byli požádáni o pomoc prostřednictvím internetu, telefonních výzev a médií. Jejich organizace probíhala ve spolupráci s odborem pro mládež ČCE. Skupiny dobrovolníků se skládaly ze skupinek i z jednotlivých členů církve, ze sdružení mládeže a dalších. Na začátku všichni absolvovali základní hygienické a bezpečnostní školení a většina z těch, kteří pomáhali ve vysoce rizikových oblastech, byla očkována. Poté byli tito dobrovolníci vysláni na pomoc do středisek Diakonie ČCE i jiných organizací. Mnozí se připojili ke skupinám organizovaným přímo Diakonii ČCE na zřízených základnách.

Základny pro skupiny

Diakonie ČCE oslovila svá střediska a sbory ČCE v zatopených oblastech. Deset z nich bylo přeměněno na základny, odkud byla organizována pomoc a kde bylo také zajištěno ubytování pro evakuované občany (přitom kupř. středisko Diakonie ČCE v Písku muselo být samo evakuováno). Dobrovolníci pracovali především na odstraňování bahna, zničeného nábytku a dalších pozůstatků záplav, na čištění a dezinfekci domů a zatopených objektů, otloukání omítek, vysoušení atd.

Skupiny dobrovolníků vedli faráři, kteří měli zkušenosti s prací mezi křesťanskou mládeží a měli tudíž i jisté organizační schopnosti. Skupiny pracovaly v průměru čtyři až pět dnů. Faráři často vedli několik brigád po sobě. Na jednom místě pracovalo až sedmdesát dobrovolníků. To byl ovšem nejvyšší dosažený počet. Pracovníci se svým náradím a další technickou podporou se podle aktuální potřeby přemísťovali z jedné základny na druhou. Diakonie ČCE jim poskytovala kompletní logistické zabezpečení (pracovní a ochranné pomůcky, hygienické potřeby, jídlo a ubytování). Dostalo se jí za to uznání a ocenění.

Hmotná pomoc

O shromažďování a přepravu materiální pomoci pro postižené občany se staraly především Český červený kříž a Česká katolická charita. Diakonie ČCE se zaměřila na infrastrukturní potřeby dobrovolníků a na nákup a zapůjčení stovek vysoušecích zařízení. Ty byly zapůjčeny bezplatně. Za tuto pomoc byli odpovědní tři členové církve. Šlo sice o technickou záležitost, ale jak se ukázalo, ta byla zároveň i výraznou dávkou sociální podpory. Technici se velice často ocitali v situacích, kdy plnili zcela jinou funkci: nasloucháním a rozhovorem s postiženými pomáhali léčit depresi a beznaděj.

Psychosociální podpora

Diakonie ČCE společně s odborníky z jiných organizací ustavila několik týmů, aby poskytovaly postiženým povodní i samotným dobrovolníkům psychosociální podporu. Střediska Diakonie v Litoměřicích a Krabčicích se stala základnou psychologů, kteří v okolních vesnicích navštěvovali obyvatele, jimž bylo třeba poskytnout další psychosociální péči. Skupina studentů Evangelické teologické fakulty pracující v Terezině poskytovala pastýřskou péči těm, kdo o ni požádali, pod dohledem svého faráře kvalifikovaného v oblasti klinické pastorační péče.

Finanční podpora

Na základě zkušenosti některých svých členů z dřívějších povodní začala Diakonie ČCE zjišťovat škody v domácnostech. Postupovala vždy stejným způsobem: návštěva příslušných obyvatel, ohledání škod, koordinační konzultace s místní samosprávou (zjištění sociální a ekonomické situace postižených domácností). Počet domácností postižených povodní byl v České republice odhadnut na 12 000. Díky intenzivní spolupráci České katolické charity, nadace Člověk v tísni, organizace ADRA a Diakonie ČCE bylo možno vykonat práci velmi efektivně, poněvadž zmíněné neziskové organizace si postižené obce mezi sebou rozdělily. Dobrovolníci z ČCE navštívili více než tisíc rodin ve dvaceti obcích v nejhůře postižených oblastech. Poškozený soukromý majetek dělili do pěti kategorií. I při této pomocné akci se mezi postiženými rodinami a dobrovolníky vytvořily často velmi těsné vztahy. A tak právě tito pomocníci mnohdy zjistili, že je k dotyčným rodinám třeba poslat pastoračního pracovníka nebo někoho, kdo by jim mohl poskytnout psychosociální podporu.

Význam účasti na povodňové pomoci pro církve

Poprvé ve své moderní historii se ČCE prostřednictvím svých členů zapojila v tak široké míře do pomocných prací při živelné katastrofě. Šlo o stovky mladých lidí z místních společenství mládeže, o řadu farářů se zkušenostmi s organizací mládežnických akcí a letních táborů a mnoho ostatních členů církve, kteří odložili své dovolené a nabídli organizátorům svou pomoc. A další, kteří zůstali doma, shromažďovali materiální a finanční pomoc. Po letech a desetiletích izolace zakusili lidé z církevního prostředí, jak dobré je pomáhat těm, kdo to nejvíc potřebují. Vznikla tak nová motivace pro diakonickou práci. Zrodil se nový duch dobrovolné diakonické služby a ukázalo se, jak velký může být jeho přínos, jestliže jsou lidé postaveni před konkrétní úkoly a mají správné vedení. Diakonická témata se nyní probírají na nejrůznějších úrovních církevního života. Celý soubor činností a odezvy na ně přivedly Českobratrskou církev evangelickou k lepšímu porozumění, co to znamená být diakonickou církví.

5. Různé etické principy diakonické práce

V první kapitole jsme předesřili některá teologická témata, která jsou podle našeho názoru pro reflexi diakonie podstatná. Ta jsou základnou pro různé úhly pohledu, které jsou předpokladem a etickým vodítkem pro diakonickou činnost a měly by být aplikovány na zvláštní kontext, v jehož rámci se tyto činnosti odehrávají. Nabízíme několik zamyšlení na toto téma. Poté předkládáme dvě konkrétní studie ilustrující směrnic pro „pomoc chudým potřebným“.

Rozhodující principy diakonické činnosti – etický základ

Výše jsme načrtli několik teologických témat důležitých pro reflexi diakonie. V trojiční perspektivě jsme promýšleli vztah života k Bohu, ve stvoření, ve spáse a v přítomnosti Ducha. Jako křesťané vyznáváme, že lidské bytosti stvořil Bůh. Proto samy sebe považujeme za obdarované, ale nedokonalé správce v celku Božího stvoření, povolané sloužit svému Stvořiteli vzájemným činěním dobra. Bůh je láska a vylévá tuto lásku na lidské bytosti (1 J 4,7n). Jinými slovy řečeno, znamená to, že život se zakládá na Boží lásce. A proto jsme také pozváni, abychom milovali jeden druhého. V tomto oddíle budeme blíže zkoumat, co to znamená milovat a jak lze lásku v našich vztazích uvést do života.

Vyjdeme z předpokladu, že člověk je *morální bytost*. Morální rovina lidského života je důsledkem vzájemnosti a závislosti jednoho na druhém. Lidské životy jsou vzájemně propojeny. Vidíme, že každý z nás je stále ve vztahu k druhým lidem a že se navzájem potřebujeme.

Zjišťujeme, jak se navzájem ovlivňujeme v rodinném i pracovním kruhu, tím, co činíme, i tím, co nečiníme. Ve vztahu k druhým v širší společnosti a k lidem v jiných částech světa nemusí být tak zřejmé, jak naše činy ovlivňují život nám neznámých a nikdy nespátřených lidí. V „globálním světě“ však stále narážíme na skutečnost, že jsme si navzájem stále blíží. Prostřednictvím médií se k nám okamžitě dostávají zprávy o tom, co se kde ve světě děje, právě když se to děje. Lidé mohou mít internetové přátele, s nimiž mají víc společného než se sousedy v domě, kde žijí.

Jsme si stále více vědomi vzájemné závislosti. V globálním kontextu nahlížíme, že znečištěný vzduch a voda v jedné zemi mohou způsobit dýchací a zažívací potíže lidí v jiných zemích. Jinými slovy: jsme na sobě navzájem závislí.

Ústředními tématy pro pochopení nás samých jako *morálních bytostí* jsou pojmy *interdependence* (vzájemná závislost) a *vzájemnost*. Naše životy jakožto životy lidských bytostí jsou propojeny. Soukromá izolace, kde bychom si mohli žít o samotě svůj život, aniž bychom mysleli na někoho jiného než na sebe, pro nás neexistuje. Individua jsme ve skutečnosti proto, že žijeme ve vzájemném vztahu s druhými. Měli bychom si být vědomi toho, že se navzájem potřebujeme. Osobní identita se vytváří ve vztahu s druhými. Jsme tím, čím jsme, protože jsme součástí lidských společenství. Jsme vzájemně závislí, interdependentní.

Křesťanské učení nás zpravidla učí, že nás pro život ve vzájemnosti s druhými, tedy pro život jakožto mravních bytostí, vybavil a připravil sám Stvořitel. Lidské bytosti mají schopnost být, jak se říká, *altruistické*, což znamená, že dokážeme dát přednost potřebám druhých před vlastními osobními potřebami a přáními. Jinak řečeno: lidské bytosti jsou schopny odložit stranou svůj vlastní zájem, aby posloužily druhým. Nebudme však v této věci naivní a nezjednodušme. Jedinečná svoboda lidských bytostí se může rozbíhat mnoha směry. Drahocenná schopnost činit osobní rozhodnutí není sama o sobě zárukou altruistických postojů. Přesto je však svoboda podmínkou samostatnosti a osobní integrity, pokud není založena na egoismu, ale je otevřena činům lásky k bližním.

Spolu se schopností být altruističtí jsme také jako lidské bytosti vybaveni schopností *empatie* – soucítění. Máme *vlastní svědomí*, kterým se, jako morální bytosti, při svých činech řídíme. Tato vnitřní síla, která

usměrňuje naše skutky, nás může vést k dobrému a správnému jednání. Svědomí je spojeno se schopností vnímat potřeby druhých a soucítit s nimi. Tuto schopnost vnímání je možno posilovat, žít a tříbit ke zralosti, právě tak jako tlumit, brzdit nebo křivit.

Třetí schopností, kterou jsme jako morální bytosti vybaveni, je schopnost *racionálního myšlení*. Racionální uvažování je prostředkem, pomocí něhož člověk třídí a zvládá podněty a emoce a převádí je v uvážené a promyšlené činy. Racionální myšlení čili *rozum* nabývá na významu, když dospíváme jako morální bytosti a nabýváme osobní integrity. Spolu s ostatními lidmi sdílíme díky racionálnímu uvažování schopnost dávat výraz jistým základním etickým hodnotám, vytvářet společné principy, vychovávat mladé a navzájem se podporovat v morálním životě.

V diakonickém jednání je důležité najít prostředky vzájemné *spolupráce*. Církev je hlavním morálním činitelem diakonické práce, ale protože ji tvoří lidé, nesou za církev morální odpovědnost oni. A právě proto je důležité nalézt způsoby, jak spolupracovat s ostatními morálními činiteli v sociální oblasti, kteří usilují o podobné cíle. Proto by měla církev hledat další lidi „dobré vůle“, s nimiž by mohla vykonávat pečovatelskou a prorockou práci.

Vždy se budou vyskytovat různé názory na to, co je a co není morální. Církvím se nepodařilo dosáhnout v otázkách etiky shody, což znamená, že se ve svém učení o různých etických otázkách liší. Leckdo by však mohl považovat takovou pluralitu hodnot a názorů spíše za sílu než slabost, alespoň do té doby než tyto rozdíly přerostou v otevřené konflikty a spory. Jakmile však dojde na morální činy, stane se z rozdílnosti v tu chvíli problém. Teoreticky se lze přít, zda je morální a dobré dělat to či ono, pokud jde o určité potřeby lidí, ale jakmile se octnete před člověkem, který skutečně a nutně potřebuje pomoc, spory končí a je třeba jednat.

Vzdor nejednotě církví v etických otázkách stále trvá, že křesťanská etika je zakotvena ve společenství. Kdyby církve považovaly etiku za čistě osobní a individuální záležitost, etická nauka církve by byla zcela jiná, bez návaznosti na učení o křtu, bez souvislostí s liturgickou zkušeností a sborovou odpovědností. Jsouce založeni ve společenství a zakotveni v lásce k Bohu skrze Ježíše Krista, jsme všichni závislí jeden na druhém. Je to stejné jako v rodině.

Tento aspekt společenství, který je křesťanské etice vlastní, má svůj protějšek v osobní a individuální perspektivě etiky. V souladu s křesťanskou naukou musíme uznat *důstojnost každé lidské bytosti*. Tato důstojnost není závislá na naší schopnosti pomáhat druhým, ani na nějakých morálních výkonech, které jsme schopni předvést. Není založena ani na soucitu s potřebnými a bezmocnými lidmi. Ať se to komu líbí či nelíbí, každá lidská bytost má svou osobní lidskou důstojnost. Je možno ji popřít, ale ne odebrat. Nikdo nemá více či méně důstojnosti než kdokoli jiný. Důstojnost činného a úspěšného člověka se neliší od důstojnosti člověka pomalého a nečinného. Bohatství, vzdělání, sláva ani moc nikomu na důstojnosti nepřidávají. Těší se stejně důstojnosti jako ostatní.

Rozpoznání lidské důstojnosti má dalekosáhlé důsledky. Znamená to, že každá lidská bytost má právo na život bez ohledu na svou užitečnost, činy nebo sociální způsobilost. Společnost by měla fungovat takovým způsobem, aby všichni lidé mohli toto právo využívat a měli k tomu prostředky (peníze, práci, možnost k bydlení, péči, zabezpečení, atd.). Jak prohlásili angličtí a walešští římskokatoličtí biskupové ve svém listu *Obecné dobro a sociální nauky katolické církve* (1996): „Věříme, že každé osobě je vlastní základní důstojnost, která pochází od Boha a není dána lidskými kvalitami nebo dosaženými výkony, ani rasou nebo pohlavím, ani věkem nebo ekonomickým postavením. Kontrolním testem každé instituce nebo politiky je proto otázka, zda pozvedá, nebo ohrožuje lidskou důstojnost, a tak vpodstatě i sám lidský život.“

To znamená, že péče by se měla poskytovat takovým způsobem, který by uznával a respektoval lidskou důstojnost, to jest aby člověk byl subjektem, a ne objektem pomoci, a aby péče a spravedlnost brala na vědomí jeho či její jedinečnost jako lidské bytosti. Bez úcty a solidarity se v tomto případě neobejdeme. Musíme se střežit, abychom lidi nepodceňovali nebo nezaujímalí postoj dobrodince, poněvadž se to dotýká lidské cti a snižuje lidskou důstojnost. Diakonická práce v nejlepším smyslu je založena na solidaritě a úctě ke všem lidem. Proto je diakonie „prací s lidmi ve prospěch lidí“.

V důsledku toho musíme uznat rovnocennost všech lidských bytostí. Každý má plnou lidskou důstojnost, a proto máme všichni stejnou hodnotu. To znamená, že se nemůžeme starat pouze o ty, kdo mohou za péči zaplatit nebo si ji zasloužit. Diakonická práce se musí zaměřit především na základní lidské potřeby lidí a na péči o ty nejpotřebnější. Základní směrnicí diakonické práce v podstatě je *přednostní zaměření na chudé*. To znamená, že diakonická práce dává přednost těm, kdo jsou v mimořádné nouzi, v kritických životních podmínkách nebo vyloučení na okraj společnosti.

Považujeme za přiměřenější říkat, že diakonie lidem *slouží*, místo že jim pomáhá. V křesťanském myšlení odkazuje služba především ke Kristovu poslání. Přišel do tohoto světa jako služebník a zval lidi, aby k ostatním přistupovali se stejným slitováním a služebnictvím jako on. To si musí uvědomovat především ti, na nichž jsou druzí závislí. Na Ježíšově příkladu vidíme, že služebník může být vůdce, ba že dobrý vůdce musí být vždy služebník – Boha i lidí. Tímto způsobem vykonávají diakoničtí pracovníci v církvi velmi důležitou vedoucí úlohu.

V souvislosti s tím si musíme připomenout, že většinu diakonických pracovníků tvoří ženy a ty by se podle zavedených zvyklostí měly údajně spokojit s pomocnou úlohou „ponižených služebnic“. Místo aby byly rovnocennými partnerkami v záležitostech společenství, jsou jim přisouzeny pozice, kde mohou vykonávat jen podřízenou a pomocnou práci a mají pouze pasivní – pokud vůbec nějaký – podíl na rozhodování a výkonu moci.

Studie IX. Jedno tělo (postižení lidé – Švédsko)

Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo (1 K 10,17).

V naší tradici tato slova užíváme téměř při každém vysluhování Večeře Páně. K čemu nás vyzývají? Jsou voláním, kterému můžeme jako církvi vyjít vstříc? V této stati chceme zmínit několik otázek souvisejících s našimi zkušenostmi jako zdravotně postižených členů sboru. Jsou to otázky, které vyjadřují naši touhu po účasti, ale také zklamání, pocit vyloučení a bolesti. Zakoušíme, že se postižení lidé nemohou zapojit do života církve tak, jak by si přáli a potřebovali. To vyvolává etické otázky, které mají co dělat s vírou a celým životem církvi. Osvětleme si to na příkladu, který se dotýká samého středu víry.

Sbor, který staví dům a navrhuje prostor pro konání pobožností, zvažuje hned na začátku, jak by měl vypadat, aby v budoucnu plnil svůj účel. Představuje si lidi, jak sem budou přicházet, co zde budou dělat, jak se tu budou pohybovat. Vzhled místnosti je nevysloveným výrazem toho, jak lidé, kteří jej navrhli, pohlížejí na společenství církve a jak chápou víru.

V čelním prostoru mnoha kostelů bývá několik schodů k oltáři, kazatelně či k místu, kde stává pěvecký sbor – ale rampa tu zpravidla není. Tyto schody vyjadřují určitý teologický postoj, i když neuvědoměly: jsou hranicí, kterou lidé na invalidním vozíku nebo s pohybovými problémy nejsou schopni překonat. Přinejmenším bez nadzvednutí nebo jiné pomoci či podpory, která jejich závislost na druhých jen zvyšuje...

Po těchto schodech vystupuje sbor k přijímání svaté Večeře, ale ti, kdo nejsou schopni ke stolu Páně přistoupit, musí přijmout chléb a víno dole, mimo ostatní společenství. Vyloučení při této službě je zcela zřejmé. Bohoslužebný prostor, kde jsou pouze schody, bez šikmé rampy, je výrazem diskriminační teologie.

My všichni jsme v církvi vítáni. Žádný sbor neřekne otevřeně, že nemůže přijmout postižené lidi. Pokud ale není takové vřelé přivítání spojeno s dostupností, ztrácí důvěryhodnost. Schody jsou pouze jedním z příkladů, jak může sbor vyvolat v lidech pocit vyloučení, naším cílem však není předložit tu úplný výčet všech věcí, které mohou postižené lidi ze společenství vyloučit.

V církvi bychom se měli být schopni setkávat bez ohledu na skutečnost, že nás dělí různé faktory, jako je například sociální postavení nebo věk. Setkáváme se tu, protože naše víra sahá za tyto hranice. Ale dokáže náš způsob života z víry až za tyto hranice skutečně dosáhnout? I když nám církev tvrdí, že je vítán každý, je možné, že se někteří lidé cítí být odříznuti. To nás pak vede k tomu, abychom poselství církve vnímali jako diskriminující nebo dokonce pokrytecké.

Být pospolu s lidmi, jejichž způsob života, myšlení a cítění se shoduje, není problém. Ale je tu výzva: pokročit ještě dál než ke změnám, které jsou nutné. Mnohem pohodlnější je však nerozumět.

Sbor, který je povolán prokazovat a uvádět ve známost Boží lásku a péči svým bližním, nemá přehlížet rozdíly mezi lidmi. To není alternativa. *Vždyť nás má ve své moci láska Kristova* (2 K 5, 14a). Avšak spolu s povoláním dává Bůh vždy i zaslíbení. Pokud se naše společenství otevře, poznáme bohatství plurality a pravdu apoštolových slov: *Když se shromažďujete, každý má něco, čím může přispět* (viz 1 K 14,26).

Taková změna povede k novému a hlubšímu porozumění tomu, co jsme jakožto lidské bytosti. Nově pochopíme, co může znamenat žít jako lidská bytost v Božím světě. To bude mít určitě důsledky i pro naši víru a pro náš způsob porozumění Bohu, protože naše porozumění lidství a naše porozumění Bohu spolu vždy souvisí. Boží církev potřebuje naslouchat zkušenostem lidí, kteří se dívají na život z jiné perspektivy. Pouze tehdy, když se všichni, kdo náleží Kristu, sjednotí, jsme schopni *pochopit, co je skutečná šířka a délka, výška i hloubka: poznat Kristovu lásku, která přesahuje každé poznání, a dát se prostoupit vší plností Boží* (Ef 3,18–19).

Vize církve, která se stává jedním tělem, patří k církevnímu životu a neměli bychom o ni přijít. Je jak skutečností – danou z milosti Kristovy, tak ideálem, který bychom se měli pokoušet uskutečnit. Musíme pracovat pro stejný cíl, aby náš způsob spoluzití byl manifestací lásky podle evangelia.

Má-li člověk pocit, že je vyloučen, že jeho názory a zkušenosti neberou ostatní v potaz a nedostává se mu praktických příležitostí, působí mu to bolest. Zraňuje to i přesto, že k tomu nedošlo záměrně. A po delší době ztratí člověk nakonec trpělivost a křičí. Není možné se usmívat a říkat, že to nevadí. Zraňuje jej to natolik, že musí vyjádřit, co cítí. Jestliže působíme někomu ve sboru bolest, působíme ji celému sborovému tělu. Tvrdíme-li, že jsme jedno tělo, znamená to tedy, že zraňujeme i sebe samy. Starost o jednoho každého člena sboru je starostí o celé společenství.

Aby sbor lépe poznal své vlastní tělo, musí pochopit, jaké faktory jsou příčinou toho, že někteří lidé ve sboru mají pocit vyloučení. Musíme být otevření sami k sobě a vidět své vlastní předsudky. To znamená, že nestačí provést drobné vnější změny, ale že každý z nás musí hlouběji zvážit svůj náhled na druhého. Zahrnout své blízké lidské bytosti, své bližní, do společenství je čin lásky.

To nás vyzývá ke změně. Proces změny je vzrušující a slibný, ale také bolestivý. Možná nás velmi zarmoutí, když si uvědomíme, že tímto nedostatkem trpí i naše vlastní společenství. A nelze vyloučit ani riziko, že výzva ke změně vyvolá obranný mechanismus, který nám zabrání, abychom jasně viděli, jak se věci mají.

Studie X. Církev a chudá tvář Nizozemí

Od druhé poloviny sedmdesátých let jsou církve v Nizozemí ve své diakonické činnosti a městské a průmyslové misii konfrontovány s problematikou „nové chudoby“. Jak se opakovaně zdůrazňuje, není to chudoba stejného druhu jako chudoba ve třetím světě, kde je v ohrožení sama fyzická existence lidí. Zdejší chudoba souvisí spíše se situací v nizozemské společnosti. Klíčovým slovem pro tento druh chudoby je vyloučení, které způsobuje izolaci, umožňuje vznik různých strategií finančního přežití a jednostranné závislosti (jak na sociálních institucích, tak na politickém rozhodování) a omezuje vyhlídky do budoucnosti.

Když se jasně ukázalo, že nová chudoba stále trvá a podmínky chudých se zhoršují, převzala iniciativu Rada nizozemských církví spolu s Národní organizací pro průmyslovou misii a v roce 1987 uspořádala národní konferenci na téma „Chudá tvář Nizozemí“. Cílem pořadatelů bylo zřetelně upozornit sbory, staršovstva a církevní instituce i jednotlivé členy církví, stejně jako politiky a širokou veřejnost, že problém chudnutí (*pauperizace*) ve společnosti je třeba brát vážně. Chtěli také dát znamení naděje těm lidem, kterých se problém bezprostředně týkal. Termín „chudá tvář“ byl vybrán záměrně s cílem poukázat na situaci lidí, kteří žijí dlouhou dobu na hranici nebo pod hranici životního minima, a formulovat obžalobu společnosti, která jako celek stále bohatne, a přitom připouští, aby někteří její členové byli z plné účasti na sociálních výhodách vyloučení. Po stránce teologické byla na základě široké shody jak na straně ekumenického hnutí, tak římskokatolické sociální nauky zdůrazněna vazba na interpretaci biblického pojetí spravedlnosti (*cedaka*), jehož základem je upřednostňování chudých.

Konferenci provázela kampaň, kterou prováděly místní a regionální pracovní skupiny „chudé tváře“ a národní pracovní skupiny, jež působily pod záštitou Rady církví a Organizace pro průmyslovou misii. Hlavní zásadou bylo, aby se jednotlivé aktivity týkaly lidí přímo postižených chudobou. Spíše než „pracovat pro ně“ bylo výchozím hlediskem akce „být spolu s nimi“. Tyto skupiny tvořili často lidé z vedení církve i společnosti, dobrovolníci z církve i další jednotlivci, kteří měli o tuto činnost zájem v souvislosti s vlastním povoláním (prací v neziskových organizacích).

Druhou zásadou bylo, že církve se nesmí změnit v dobročinné a výpomocné spolky. Proto bylo vytyčeno heslo „pomáhat formou protestu“. Pokud musely místní sbory poskytnout finanční podporu lidem v krizových situacích, dávaly to na vědomost politikům i společnosti, aby bylo zřejmé, že byly nuceny zajít tak daleko, kam by za jiných okolností zacházet nemusely. Někteří pracovníci diakonie informovali o poskytnutí finanční pomoci vládu, parlament i městskou samosprávu. Nicméně – a zde mluvíme z vlastní zkušenosti – pokušení uchýlit se znovu k dobročinnosti stále trvá.

Kampaň zahrnovala celou řadu aktivit, ale všechny zřetelně postupovaly podle jednotného modelu. Chtěly povzbuzovat k setkání; posilovat strategická spojení; navrhnout politické změny na základě sociopolitické diskuse; podporovat organizace, které založili lidé, jichž se problém týká.

Povzbuzovat k setkání

znamená podporovat intenzivní komunikaci mezi členy církve a těmi, kdo patří k chudým vrstvám Nizozemí. Obvykle se postupovalo takto: chudým lidem měla být dána příležitost, aby vyprávěli svůj životní příběh a tak postupně došlo k osobnějším rozhovorům. Snaha tyto lidi zviditelnit byla velmi důležitá, protože o osudech chudých lidí je v církvi, ve společnosti i politice slyšet jen velmi zřídka. Ti, kdo sami chudí nejsou, musí poznat, jak chudí lidé žijí, aby se jejich postavení v církvi, politice i společnosti snažili zlepšit.

Příprava strategických spojení

je zpravidla další fází. Znamená to podporovat vazby mezi církví a chudými lidmi a organizovat činnost, která by vedla ke zlepšení jejich životních podmínek. Odehrávalo se to na místní, regionální i národní úrovni. Vznikla Aliance pro sociální spravedlnost, v níž se spojily ke spolupráci církev, odborové svazy, neziskové organizace a organizace pracující s postiženými a uprchlíky.

Významným krokem bylo zveřejnění problému chudoby. To je základní a první věc, která se musí stát: poznat a uznat, že problém existuje. To ovšem není samozřejmost; mezi církví a vládou se vedly v tomto směru velmi ostré rozhovory. V devadesátých letech vláda nakonec existenci chudoby v Nizozemí připustila a začala jí věnovat pozornost, zvláště na místní úrovni. Přijala opatření, která vedla ke zlepšení situace některých skupin chudších lidí. Hlavním cílem bylo opatřit pro ně placenou práci. Problém ovšem je, že do pracovního procesu není možno zapojit všechny, kvůli nemohoucnosti, omezeným pracovním schopnostem a dovednostem, věku apod.

Kampaň stále pokračuje, přestože je po tolika letech činnosti leckdy nesnadné lidi v církvích i mimo ně nadále motivovat. Vpodstatě ještě nebyl nalezen způsob, jak vytvořit takové politické a společenské podmínky, které by umožnily chudobě účinně čelit. Přesto kampaň přispěla k tomu, že chudoba ztratila do určité míry svůj tabuizovaný charakter jako předmět politické a sociální činnosti. V důsledku kampaně vzrostlo také povědomí o této problematice uvnitř církve v politice i ve společnosti.

Studie XI. Portrét uprchlice do Rumunska

Mbela Nzuzi se narodila v Kinshase, v nynější Konžské demokratické republice. Od května roku 1997 žije se svým manželem v Rumunsku. Oběma jim byl přiznán statut uprchlíka. Mbela se pokládá za obyčejnou africkou ženu bez většího vzdělání a kvalifikace. Dokončila pouze střední školu a nikdy neměla v úmyslu jít na univerzitu, poněvadž to nepovažovala za nutné. Byla přesvědčená, že je pro ni nejdůležitější, aby měla vlastní domácnost, dítě a manžela, který by je uživil. V Rumunsku se Mbelin náhled na úlohu ženy v rodině a ve společnosti podstatně změnil. Pochopila, že se na životě společnosti nemusí podílet pouze péčí o domácnost.

V roce 1999 byla zaměstnána v neziskové organizaci *Arca-Romania Forum* pro migranty a uprchlíky jako komunitní pracovníce a podílela se na plnění programu, který měl pod záštitou vrchního komisaře Spojených národů pověřeného touto problematikou vést uprchlíky k účasti na komunitních službách a pomáhat uprchlým ženám. Paní Nzuzi se této práci zúčastnila v rámci programu nazvaného Klub uprchlých žen (*The Refugee Women's Club*) a zde, v práci s uprchlíky, uplatnila své schopnosti a dovednosti.

V roce 2000 založila spolu s dalšími uprchlými ženami neziskovou organizaci nazvanou Organizace uprchlic v Rumunsku (*The Refugee Women's Organisation in Romania – OFRR*) podporovanou organizací *Arca* a placenou *UNHCR*. Tato nově vzniklá organizace (*OFRR*) byla v Rumunsku právně uznána jako asociace v červnu 2000. Snažila se jednak rozvinout integrovaný systém služeb a podpory pro ženy uprchlice a migrantky i jejich děti; dále prosazovat tolerantní přístup a bojovat proti xenofobii a diskriminaci a zároveň poskytovat služby jako poradenství, humanitární podporu a pomoc lidem v jejich specifických podmínkách.

Od roku 2001 se činnost *OFRR* zaměřuje na kulturní sblížení a sžití uprchlíků s novým prostředím, na výměnu zkušeností mezi uprchlými ženami a rumunskými občany. Aby těchto cílů dosáhla, organizovala zvláštní akce a setkání, byla v kontaktu s rumunskými ženskými organizacemi a iniciovala a podporovala společné aktivity uprchlíků a rumunských občanů, zejména žen a dětí v rámci projektu podporovaného Římskokatolickou církví v Bukurešti.

V roce 2002 zahájila program nazvaný Uprchlíkův klub (*The Refugee Club*). Jeho cílem bylo dát uprchlíkům prostor, kde by se mohli podělit s druhými o své zkušenosti a problémy spojené s integrací do společnosti a nalézat řešení na základě konkrétních prací. Činnost Uprchlíckého klubu se dále zaměřila na podporu uprchlickým organizacím prostřednictvím jejich aktivního zapojení do integračního procesu. Zahrnovala každotýdenní setkávání poradních skupin, návštěvy v domácnostech, rozdávání potravinových i jiných balíčků a řemeslnou výrobu.

Na konci roku 2002 zorganizovala *OFRR* spolu s podobnou organizací v Bulharsku (Radou uprchlických žen – Bulharsko) mezinárodní projekt, podpořený *UNHCR*. Zahrnoval tyto akce: a) studijní návštěvu Rumunska a Bulharska; b) vytvoření společné webové stránky; c) sestavení příručky obsahující důležité informace pro práci s uprchlíky; d) vydání propagačních letáků.

V roce 2003 se *OFRR* stala iniciátorkou řady mezikulturních setkání ženských diskusních skupin, které se zabývaly nejrůznějšími tématy společného zájmu. Průvodním cílem projektu bylo nabídnout těmto ženám rovněž příležitost, aby vzájemně sdílely své těžkosti. Témata jako úloha ženy v rodině, význam oficiálního či neoficiálního vzdělávání v průběhu integračního procesu, pracovní příležitosti i řešení konfliktů v zaměstnání, to

všechno se tu diskutovalo za účasti a podpory odborníků z vládních i nevládních organizací. Tento projekt měl také na zřeteli rozvoj osobnosti uprchlých žen a dobrovolnicím a zaměstnankyním *OFRR* se v rámci projektu dostalo základního vzdělání v manažerské práci.

Hlavním záměrem *OFRR* je umožňovat a podporovat aktivní zapojení uprchlic do organizace činností v rámci projektu a vést je k těsnější spolupráci s partnerskými organizacemi.

Mbela měla značný podíl na koordinaci činností uvedených programů.

Ona sama se o své práci na podporu uprchlíků v Rumunsku vyjádřila těmito slovy: „V Rumunsku jsem se naučila, že lidem v nouzi mám co nabídnout, a o to se stále všemožně snažím. Cítím se zde dobře, ale ne z toho důvodu, že bych měla růžový život, nýbrž hlavně proto, že mám lidem co dát. Víím, že bych mohla dělat ještě víc. Měla bych víc pracovat na sobě, abych pak mohla být tím víc k užítku uprchlým dětem, ženám a všem, kdo nás vyhledají, protože potřebují pomoc.

Pokud jde o mou rodnou zemi, jestli se v ní situace zklidní a bude tam bezpečněji, ráda bych se jednou vrátila a pomohla svému vlastnímu lidu v Africe při obnově našeho národa. V zájmu vlastní bezpečnosti však musím zůstat zatím v Rumunsku. Cítím se tu bezpečná a spokojená. Je mi to tu vlastní; obrazně řečeno, zapustila jsem v této zemi kořeny. Mám zde přátele a věřím, že v této zemi mohu udělat něco užitečného zejména v záležitostech uprchlíků. Začala jsem dělat mnoho věcí a ráda bych viděla, jak postupují; chci toho být svědkem anebo alespoň vědět, že tu jsou lidé, kteří budou v této práci pokračovat.“

Mbela je vdaná, bezdětná. Jak říká, neměla čas mít dítě. Je plně vytížená, ale jinak žije prostě. Vezmeme-li v úvahu i její roli hlavní zpěvačky ve skupině uprchlic z Afriky, která si dala jméno Gloria, skoro by se dalo říci, že pracuje pětadvacet hodin denně. Ale určitě se dá říci, že s nesmírným zaujetím pečuje o celou řadu dětí.

Kontakt:

ARCA je rumunské fórum pro uprchlíky a migranty. Založeno bylo v roce 1998 a funguje jako ekumenická nevládní organizace pro péči o uprchlíky, navrátilce, repatriované a ostatní skupiny přistěhovalců. Zaměřuje se jak na integrační a reintegrační programy pro tyto skupiny, tak na dodržování a obhajobu jejich práv. Aktivně spolupracuje s rumunskými úřady i s mezinárodními organizacemi. Je členem Církevní komise pro migranty v Evropě (*CCME*).

*CCME (Churches' Commission for Migrants in Europe),
174, Rue Joseph II, B-1000 Belgium,
tel. +32 2 234 68 00,
e-mail: info@ccme.be.*

6. Vklad církví: východiska, činnosti a zdroje

V této kapitole sledujeme jednotlivé oblasti diakonické činnosti a nastiňujeme jejich přehled, abychom o nich mohli uvažovat systematictěji. Opět předkládáme několik konkrétních studií, aby abstraktní náhledy na věc nabyly reálnější podoby.

6. 1. Východiska

Z dosud uvedených zpráv je jasné, že diakonie má široké pole působnosti. Na tom není nic překvapivého, protože diakonie se zabývá potřebami a nouzí lidí a takových je mnoho. Zde je náhodný výběr:

Chudoba (národní i globální, a také: jak se vypořádat s nadbytkem a bohatstvím), nezaměstnanost, sociální vyloučení, problematika lidí s tělesným a (či) mentálním postižením, lidí nemocných, starých a také mladých lidí v rizikových situacích, práce s dětmi, dostupnost bydlení, změny v řídcce obydlenných oblastech, osamělost, zločin, vězňové, migranti, uprchlíci, žadatelé o azyl, diskriminace a rasismus, extrémní nacionalismus, lidská práva, drogová závislost, alkoholismus a gamblerství, násilí, aids, bezdomovci, etnické menšiny, pomoc při katastrofách atd.

Nabízí se otázka, jak stanovit priority. Odpověď není jednoduchá. Diakonie by se měla vždy zaměřit na potřeby, s nimiž se setkává v konkrétní situaci. Ale priority vyvstanou teprve tehdy, jestliže se solidarizujeme s lidmi, kteří jsou nejvíce potřební a nejvíce obtíženi.

6. 2. Typy činností

V dokumentech se setkáváme s množstvím aktivit v rámci uvedených sfér působnosti. Tyto činnosti nejsou jen nástrojem, ale souvisí s pojetím sloužící církve, pro niž je charakteristická účast s lidmi v nouzi, vzájemnost, starostlivost a péče, solidarita, milosrdenství, kvalita života. Mají také co činit s liturgií a vyznavačstvím (*martyria*). To všechno má vliv na způsob našeho jednání a jeho kvalitu. Měli bychom na ni dbát a střežit se nebezpečí byrokratizace a zpoždění.

Nabízí se tu široká škála činností a jak jejich východisko, tak jejich sled se liší podle situace. Všechny ovšem souvisejí se skutečností, že se týkají lidí – je to práce pro lidi a s lidmi a má co dělat i s utvářením lidského sebevědomí a s ovlivňováním politiky a společnosti.

Bytí pro lidi má mnoho společného s teologickým pojmem „přítomnost“. Ta je spojena s bytím církve pro ostatní a s ostatními; s komunikací a s překonáváním kulturních, společenských, náboženských a jiných bariér mezi lidmi. Toto bytí pro druhé a s druhými lidmi je postoj, který má hodnotu sám o sobě, i když nevede v prvé řadě k řešení problémů. Znamená utvářet ohleduplné vztahy, mít čas pro druhé, vstupovat do světa jiných lidí, učit se od nich a vytvářet prostor pro rozhovor o otázkách identity, smyslu a absurdity, radosti a smutku v lidském životě. Přítomnost diakonie může mít podobu pohostinnosti nebo ochoty vyjít lidem vstříc. To ovšem vyvolává otázku, do jaké míry může být církev uzavřeným společenstvím, aby se v ní lidé, kteří jsou „jiní“, mohli cítit ještě jako doma. Vzpomeňme na Pavlovu metaforu o Kristově těle z Prvního listu Korintským: *A právě ty údy těla, které se zdají méně významné, jsou nezbytné, a které pokládáme za méně čestné, těm prokazujeme zvláštní čest, a neslušné slušněji zahalujeme, jak to naše slušné údy nepotřebují* (1 K 12, 22–24a). Toto „bytí pro“ se může stát základem *přímé pomoci* lidem v nouzi anebo podporou, která jim umožní nezbytné pomoci dosáhnout. Důležité však je, aby se ti, jimž pomáháme, necítili závislí. Proto bychom se měli snažit lidem pomoci, aby byli schopni postarat se o *svůj život* a zlepšovat jej *sami*, například tím, že jim usnadníme přístup k placené práci, umožníme, aby se podíleli na dobrovolnických akcích a angažovali se v dalších smysluplných činnostech.

Kromě těchto činností spojených s jednotlivci může diakonie podporovat kolektivní akce, například tím, že pomáhá lidem v nouzi, aby navázali *vztah ke svým organizacím* a tak sami zlepšovali své postavení. To také znamená přispívat k *činnostem začínajících organizací vytvořených lidmi v nouzi*, například finanční podporou, poskytováním půjček, počítačového vybavení, sítí i potřebných znalostí, atp.

Je třeba plně využívat zkušeností získaných stykem a prací s lidmi i s pořádáním kolektivních akcí a vytvářet uvnitř i vně církve *povědomí o těchto problémech*, a tak ovlivňovat veřejné mínění. Je totiž velmi důležité, aby tyto potřeby vešly ve známost (o mnoha z nich lidé ani nevědí, nerozpoznávají je, proto je třeba, abychom je učili vidět), aby byly možno překonat předsudky a získat podporu pro zamýšlené programy ve veřejné, politické i obchodní sféře. K těmto v podstatě *základním kritickým otázkám, které mají co dělat s antropologií*, patří i otázky následující: Co to znamená být člověk? Jakou hodnotu má lidský život? Lze přimět bohaté lidi, aby zaujali kritický postoj ke svým tužbám po spotřebě, které je ovládají? A dále: Je naše pojetí člověka opravdu natolik široké a obsažné, abychom postižené považovali za plnohodnotné lidi? Pokud ano, jsou skutečně schopni podílet se na životě společnosti?

Získané zkušenosti by se měly stát rovněž nástrojem *vlivu na politické a společenské činitele* a posloužit k argumentaci ve prospěch lidí v nouzi (k obhajobě). Obecněji řečeno, diakonie se může *podílet na veřejné diskusi*, a to svým specifickým způsobem: odkazem na biblickou tradici, na stanoviska, která zde nacházíme, i na znalost různých životních příběhů, získanou diakonickou účastí v nejrůznějších typech drobné práce s lidmi.

A v neposlední řadě musíme zmínit službu *smíření*: poslání stavět mosty mezi lidmi, kteří se spolu sváří, pomocí různých setkání, rozhovorů a spolupráce při praktických činnostech a projektech.

Většina těchto činností probíhá na místní nebo regionální úrovni, ale měla by si je „osvojit“ i celá církev, na národní a mezinárodní úrovni. O jaké cíle jde a na jaké úrovni, to je dáno společenským kontextem a příslušnými okolnostmi. Přímá podpora se například odehrává na místní úrovni, ale aby se mohla uskutečnit, je nutné ji organizovat na úrovni národní, kde je možno získat finanční prostředky a zasazovat se o tuto pomoc v církvi i společnosti, atp. Pokud chce mít diakonie vliv na utváření národní politiky, je k tomu národní církev nebo diakonická organizace pravděpodobně nejvhodnějším subjektem. Musí však vycházet ze zkušeností získaných prací přímo s lidmi. Jestliže se církev/diakonie chtějí zapojit do evropské diskuse, musí být organizovány na této úrovni. Díky souhře různých úrovní nabude vklad diakonie na síle.

6. 3. Zdroje

Zprávy jasně ukazují, že církve mají mnoho „zdrojů“, které mohou nabídnout. Shromažďovat je může být velmi užitečné, ale musíme mít na paměti, že otázka zdrojů má co činit se základním postavením: pokud je církev církvi diakonickou, měla by všech svých zdrojů užívat ve prospěch lidí v nouzi. Církve a jejich správci by se měli znovu a znovu ptát, zda tak opravdu činí.

Lidé, kteří se podílejí na práci diakonie – dobrovolníci, diakoni a profesionálové – jsou důležitými „lidskými zdroji“. Věnují této práci svůj čas, mají potřebné *znalosti, inspiraci, zkušenosti a styky* (například s lidmi v klíčových pozicích politického a veřejného života), a toho lze využít ve prospěch diakonické práce. Jiným zdrojem jsou ovšem *peníze a jiný majetek*. Užívá se jich v diakonickém smyslu? Tato otázka se netýká jen financování a majetku diakonie, ale celé církve: například církevní ubytovací zařízení a administrativní zdroje včetně počítačů mohou sloužit diakonickým cílům.

Je důležité, aby bylo vidět, že církev je *společenstvím*, v němž se lidé cítí doma a žijí zde v důstojnosti a vzájemnosti. Církev pak může využívat také svého *postavení* ve společnosti, aby se zasazovala o ty, kteří jsou v nouzi.

Ještě jednou tedy: existuje množství zdrojů (nesnažili jsme se podat vyčerpávající přehled!). Je důležité, abychom si byli tohoto bohatství zdrojů vědomi a abychom jich využívali, když se snažíme vyjít vstříc potřebám společnosti.

Studie XII. Drogově závislí a alkoholici: Sanna

Program pro závislé ženy (Švédsko)

Být matkou a alkoholičkou považuje mnoho lidí za velmi zahanbující věc. Platí to především pro matky samotné. „Je to hrozná zkušenost zbavit se drog, být přinucena smířit se sama se sebou a zjistit, čím vším muselo dítě projít,“ říká Gunilla Berglund. Pracuje v programu Sanna, což je rehabilitační program pro závislé matky s dětmi.

„Braní drog je jedna z možností, jak potlačit sexuální agresi, tělesné utrpení a všelijaké bolesti. Působí jako jistý lék a nakonec vede k hlubokým depresím a mukám,“ pokračuje Gunilla.

Gunilla je členkou týmu. Program Sanna probíhá dva roky. Setkání žen v rámci programu bývají velmi živá a dělná. Každá žena má svůj vlastní pokoj, kam se může uchýlit a v klidu a o samotě odpočívat.

„Chceme, aby tu měly pocit bezpečí, protože tyto svobodné matky nemají k dispozici žádný prostor, který by jim bezpečí poskytoval,“ říká Gunilla. „Pomáháme jim, když dělají plány do budoucna, což souvisí se zajištěním živobytí, ošacení a třeba lístků na autobus pro děti. A také musí platit činži. Nejprve se musíme s těmito ženami seznámit a lépe je poznat. Pak se možná otevřou a začnou mluvit o své situaci.“

Život bez drog může být velmi těžký a Gunilla a její tým se snaží při těchto ženách stát. Současně pomáhají také jejich dětem. Důležitou částí programu je, aby děti „poznaly rodinné zázemí“. Matčina závislost a její důsledky jsou pro ně totiž často velkým břemenem.

Program Sanna byl zahájen v roce 1993 a v současnosti se týká deseti žen. Všem se už žije lépe. Polovina z nich se zbavila závislosti.

„Po jednoleté účasti v tomto programu si ženy vytvoří novou identitu, která už nesouvisí s drogami. Potom se k programu připojují dobrovolníci. Mělo by to svůj význam, i kdyby se s ženami jen spřátelili. Pokud se totiž ženy vzdají drog, zmocní se jich pocit vnitřní prázdnoty. V tu chvíli si přeji, abychom měli co nejvíc ‚zvláštních strýčků a tet‘ a mohli je s nimi dát dohromady.“ Tak to vidí Gunilla.

Pro ni samu bylo odměnou za práci, když jí žena, která se účastnila programu, přinesla hrdě ukázat své vnouče.

Studie XIII. Děti ulice (Rusko)

Počet mladých lidí v Ruské federaci, kteří jsou vyloučeni ze společenského života nebo se ocitli na jeho okraji, dosáhl rekordní výše. V roce 2002 ustavila ruská vláda zvláštní úřad na nejvyšší úrovni, jehož úkolem je soustředit síly všech vládních složek a vypracovat koncepci, která by pomohla tento problém s rostoucím počtem dětí ulice řešit. I když označení „děti ulice“ je v Rusku kontroverzní jako všude jinde, musíme je zde vymezit: děti ulice jsou nezletilci v rizikovém postavení. Jsou ponecháni zcela sami sobě, někdy proto, že nemají domov, a jindy proto, že domov sice mají, ale rodiče je buď nechtějí nebo za ně nejsou schopni nést odpovědnost. Podle informací ruské vlády dosáhl v roce 2002 počet dětí ulice, které ještě žily doma, ale jejichž účast doma a v rodině byla velmi nejistá, jednoho milionu. Informované odhady vypovídají přesvědčivěji než statistické údaje o skutečnosti, že dojde k prudkému nárůstu počtu dětí ulice, i počtu těch dětí a mladých lidí, kteří budou tomuto riziku vystaveni. V roce 2002 žilo v Ruské federaci 32,8 milionu nezletilých. Zhruba tři procenta z nich tvořily děti, které se ocitly „v ohrožení“. Zprávy o dětech ulice v Petrohradě a Moskvě zaplnily německé noviny, vzápětí poté, co padla železná opona. Turisté se setkávají s dětmi ulice téměř ve všech městech Ruské federace. Děti se nacházejí také v institucích, které začaly tento problém řešit. Jde převážně o nápravná zařízení (s přísně hierarchickou strukturou, vojenskou disciplínou, tomu odpovídající stravou a minimem osobního vlastnictví). Ta sice významně přispěla k tomu, aby děti mohly přežít, ale už nedokázala, aby život v takovém společenství děti přitahoval.

Děti ulice jsou globální fenomén. Dnes se s nimi setkáme po celém světě a jejich počet všude stoupá. Po dlouhou dobu vedoucí osobnosti občanských společností v Evropě i ve Spojených státech odmítali znepokojivé zprávy, že děti ulice nejsou charakteristickým problémem pouze rozvojových zemí Jižní Ameriky, Afriky a Asie. Nyní je už nelze přehlédnout. Jsou ve všech větších evropských městech. Žijí na ulici kratší či delší dobu. Podstatné ovšem je, že je nikdo nikde nechrání. Přemísťují se z místa na místo. Evidovány jsou na své stálé adrese, tj. na adrese své rodiny nebo státní instituce, jako je sirotčinec nebo nemocnice. A poněvadž s lidmi, které za ně nesou vposledu odpovědnost, jsou v kontaktu jen zřídka anebo vůbec, vytvářejí si tyto děti na ulicích vlastní gangy a tímto způsobem si vynahrazují nedostatek rodinných vazeb.

Jaké jsou vyhlídky těchto nezletilých – dětí a mladých lidí –, pokud nezemřou následkem hladu, kriminálních činů, násilí, války či všelijakých nemocí včetně choroby aids? V africkém Nairobi se například z gangů mladistvých, kteří byli na ulici od svých pěti až osmi let, staly po deseti letech profesionální zločinecké gangy.

Děti vyrůstají v těžkých životních podmínkách, v jejich okolí vládne lhostejnost, zneužívání, násilí, děti jsou vypuzeny a vyloučeny z běžného života. Aby tomu všemu unikly, uchylují se k zoufalému útěku, k prostituci, k drogám, násilí a zlodějství. Ale i když zůstanou doma, musí přijmout špatně placenou, těžkou práci, aby mohly přispívat své rodině. A z tohoto důvodu považují děti život na ulici za ulehčení a zanedlouho dokonce za „normální“ jev. Ulice jsou zvláštní, subkulturní prostor, který skýtá mladým lidem řadu možností, podnětů a dobrodružství. Je to také místo, kde se učí, co je dobré a co zlé. Vezměme jen, jakých obdivuhodných dovedností je třeba, aby člověk dokázal zjistit, kde je možné koupit drogy, jak zacházet s injekční stříkačkou a co dělat v případě předávkování. Tyto znalosti většinou předávají nezkušeným starší členové gangu. Většina z nich si velmi rychle osvojí lekci, že drogy pomáhají uniknout nesnesitelné, mizerné realitě. Mezi nejběžnější stimulanty patří lepidla, organická rozpouštědla a leštidla na boty, především kvůli nízké ceně. Konzumace tvrdších drog, jako je marihuana, kokain či syntetické drogy, se týká spíše dětí, které toto zboží doručují. Je to jeden ze tří hlavních

způsobů, spolu se zlodějstvím a prostitucí, jak si na ulici vydělat slušné peníze. Má-li neformální výchova přivést nezletilé k tomu, aby se vyvarovali drog, musí jim nutně nabídnout atraktivní alternativu, zvláště v oblastech, kde se drogy konzumují. To je velmi obtížný úkol, poněvadž pracovníci na ulicích (*street workers*) musí nejprve vzbudit pozornost dětí a docílit toho, aby znovu získaly k dospělým důvěru. Pak je důležité, aby se děti „odnaučily“ znalostem, které už stačily nasbírat od starších členů gangu. Děti ulice přišly o svá základní práva, jako je strava, ubytování, vzdělání, zdraví a svoboda, a to vše najednou. Proto doufáme, že vláda bude schopna poskytnout jim ochranu, kupř. už tím, že se zasadí o odstranění příčin tohoto jevu. K tomu je zapotřebí i mezinárodní solidarity, dobrého právního systému, porozumění, soucítění a – praktických řešení.

Evropské iniciativy a evropská spolupráce hrají v úsilí řešit problém dětí ulice důležitou roli. V tomto směru je třeba ocenit úlohu Maartje van Putten, holandské členky Evropského parlamentu, která před deseti lety iniciovala vznik Evropské sítě pro děti ulice na celém světě (*European Network for Street Children Worldwide – ENSCW*). V tu dobu přispěla svým dílem i Rada Evropy ve Štrasburku, neboť vypracovala přesnou a prakticky využitelnou definici dětí ulice. Mezinárodní společnost pro mobilní práci s dětmi (*International Society for Mobile Youth Work – ISMO*) a Evropská síť pro děti ulice (*ENSC*) se v roce 1990 shodly na projektu pomoci ve prospěch dětí ulice v Rusku.

Jako návdavkem k úspěšným programům „Domov pro východní Evropu“ a „Církev pomáhá církvím“, se Rusové a Němci spolu s Eurodiakoníí shodli na spolupráci na různých úrovních – politické, církevní a sociální. Partnery byly na jedné straně organizace *Diakonisches Werk*, *Eurodiakonia*, *ISMO* a na straně druhé vládní i nevládní sociální organizace v Rusku a Ruská pravoslavná církev. V průběhu mnoha seminářů se jednalo a hovořilo o zkušenostech a pracovních postupech, které se uplatnily a osvědčily při dlouhodobé pomoci znevýhodněným dětem a mladým lidem v Německu i jiných zemích. Záměrem projektu bylo předat účastníkům zkušenosti a naučit je dovednostem, které by jim byly k užítku v Rusku, v jejich vlastní, specifické situaci. Vzájemná pracovní setkání a kurzy jim napomohly vytvořit takové projekty ve prospěch ohrožených dětí a mládeže, které se zaměřily na podmínky, v nichž děti žijí. Hlavní ideou bylo sociálně i politicky mobilizovat ty městské části, kde děti a dospívající zápasí o přežití. Tento přístup je zároveň léčbou i prevencí. Takové mobilizační projekty probíhají v souladu s konvencí Organizace spojených národů o právech dítěte. Záleží především na oživení, rozvoji a posile potenciálu občanské společnosti. Cílem důrazu na tvůrčí potenciál a zdroje solidarity je připravit dětem a mládeži udržitelné podmínky rozvoje. Hlavním předmětem zájmu této sociální pedagogiky je dítě ulice jako jednotlivec, jeho dobro a také ohled na jeho sociální vazby, ať už na původní rodinu, do níž stále patří, nebo na jeho ulici či na gang mladistvých, jehož se stalo členem. Hlavním cílem tohoto postupu je podporovat a pozitivně ovlivňovat jedince, dodávat jim sílu, poskytovat jim ochranu, prokazovat sounáležitost a solidaritu, jakou dosud nacházeli v gangu, a tak docílit toho, aby jejich zvrácené chování ztratilo smysl. V zájmu těchto ohrožených je nutno ovlivňovat k lepšímu jejich každodenní život, okolnosti a prostředí, v němž vyrůstají.

Tento přístup byl pro naše ruské kolegy v mnoha ohledech nový a vzbudil u účastníků „kvalifikačních kurzů“ velký zájem. V Rusku se do té doby tradičně kladl důraz na nápravná zařízení a domovy. Kurzy v létě 2001 poprvé navštívili také sociální asistenti (*street workers*) a lidé znalí práce v oboru sociální pedagogiky. Obě tato zaměstnání byla v někdejší Sovětském svazu zcela neznámá, ale v současnosti jsou na nejlepší cestě, aby došla v Rusku zaslouženého uznání. To je znamením naděje pro všechny mladistvé, kteří patří k dětem ulice anebo k tomu nemají daleko. Po roce a půl výuky v Petrohradě, v Moskvě a Smolensku dosáhlo sedmdesát pět lidí kvalifikace sociálních administrátorů, sociálních pracovníků, sociálních pedagogů aj.

Zájem o tuto partnerskou spolupráci je obrovský. Zvláště významným partnerem při spolupráci a vůdčí silou sociální nápravy je Ruská pravoslavná církev. Partnery vládních organizací na všech úrovních mohou však být rovněž mnohé ženy a mnozí muži, kteří získávají a rozvíjejí svou odbornost v práci s mládeží, v péči o starší osoby a postižené lidi. Nepříznivá ekonomická situace většiny Rusů je v současnosti mimořádnou výzvou západoevropským církvím a diakoniím. V důsledku tohoto neblahého hospodářského stavu trpí mnoho rodin nezaměstnaností, alkoholismem a chudobou. Jako křesťané i jako občané nemůžeme dostát svým proklamacím o odpovědnosti za výstavbu sociálně orientované a spravedlivé Evropy, aniž bychom vzali v úvahu rozsáhlé ruské impérium. Má-li Evropa trvale žít v míru a sociální spravedlnosti, musí západní země vynaložit mnohem víc než dosud – z hlediska politického, ekonomického i sociálního.

7. Závěrečné výzvy

Při zpracovávání a promýšlení podkladů, článků, prohlášení a dokumentů, které nám poskytly církev a diakonické instituce z celé Evropy, jsme dospěli k několika závažným závěrům a výzvám. To neznámá, že máme v úmyslu předložit zde souhrn naší zprávy. Chceme však formulovat některé závěry a úkoly, které považujeme za důležité.

Diakonie, služba a poslání

Diakonie patří k podstatě církve. To je základní myšlenka, která vyplynula z našich podkladů a objevila se i v diskusích přípravné pracovní skupiny. Formulovala ji také obě konzultační setkání. Rozpoznání, že diakonie musí být neodmyslitelným rozměrem existence církve, se ukázalo jako skutečná výzva, aby diakonie znovu zvážila své struktury, své koncepce, svůj způsob výchovy a vzdělávání i vážnost svého pojetí diakonátu. Abychom mohli čelit takové výzvě, musíme se věnovat důkladné teologické reflexi a zkoumání.

Teologické pojetí diakonie je jednoznačně založeno na vzájemné službě. *Proto musí být vztah mezi diakonií a lidmi v nouzi vztahem subjektu a subjektu.* Ten zahrnuje také zaujetí, lásku a péči. Nemůže být založen na touze po moci, káravém postoji, ba ani na charitativním přístupu. Při přípravě této zprávy se pracovní skupina shodla, že je třeba vyhnout se termínu „pomáhat“ (*helping*). Dlouze jsme debatovali o slovech, jako jsou služba a péče. Ukázalo se, že je vnímáme a interpretujeme různě, v závislosti na tradici a kontextu. Shledali jsme, že je možno užívat obou slov, ale že si musíme být vědomi, jak odlišný mohou mít význam ve srovnání s původním obsahem dvou řeckých výrazů *diakonia* a *leitourgia*, které lze správně přeložit jedním slovem: služba.

Přesvědčení, že diakonie patří k podstatě církve, by se mělo projevit a ozřejmit i ve správních strukturách církve a v církevní politice. *Z tohoto důvodu máme za to, že je nutno blíže prozkoumat postavení diakona a také diakonické ordinace ve vztahu ke statutu laiků.*

Rovnost pohlaví (*gender*)

V praktické práci diakonie výrazně převažují ženy. To je vidět na první pohled. Přitom však vedoucí úlohy v diakonické práci zastávají většinou muži. Měli bychom si uvědomit, že v církvi stále ještě přetrvává dlouhá tradice, která ženám nepřisuzuje vlivné a vedoucí postavení, ale naopak služební role. Muži se přitom tomuto druhu praktické činnosti vyhýbají. Jsme přesvědčeni, že služební dimenze diakonie je nezbytná, ale musíme službu interpretovat *v plné vzájemnosti; ohledy na pohlaví (gender) jsou důležité*, jde-li o to, zda je třeba uplatnit služební či pečující charakter diakonie.

Měli bychom také podtrhnout, že služba nesmí vycházet z předpokladu podřízenosti. Chceme zdůraznit, že služba církve je založena na příkladu Ježíše Krista, který byl služebníkem světa. Podobně jako Ježíš je i církev povolána k vzájemné službě založené na lásce. „Milujte se navzájem,“ řekl Ježíš. V této službě jsou si *muži i ženy rovni* a jakákoli snaha přisoudit ženám podřízené postavení pomocí služebních rolí je naprosto scestná.

Vzdělávání

Jedním z důležitých závěrů této zprávy je rozpoznání, že diakonie se musí neustále vzdělávat. Veškerou vzdělanost je třeba obohacovat a stále obnovovat, poněvadž je závislá na změnách okolností a souvislostí. Vzdělávání a výcvik musí vždy vycházet ze situace, v níž se lidé nacházejí. Ze zasláných zpráv vyplývá přesvědčení, že vzdělání si vyžaduje sama realita, s níž se diakoni při své práci setkávají. To znamená, že

diakoni mají důležitou úlohu při vytváření vzdělávacích programů pro diaconické dovednosti. Jejich zkušenosti ze setkávání s lidmi a jejich znalost sociopolitické situace mohou významně přispět k novým postupům. Diakoni jsou také nositeli spirituality, která je nepostradatelná, pokud chce církev lidi vést a směřovat k duchovní dospělosti.

Diakonické vzdělávání není předmětem zájmu pouze profesionálních diaconů a sociálních pracovníků. Mělo by být *zájem celé církve*. Každý profesionální výcvik farářů a ostatních sborových pracovníků nabude na významu, bude-li se zabývat převážně diaconickými tématy. Ba co víc, zvláštní vzdělavatelné prvky diaconického myšlení obohatí rovněž průběžné vzdělávání v rámci každého sboru.

Diakonie by měla být v daleko větší míře součástí široké teologické diskuse. V současné době hraje v obecném teologickém uvažování a promýšlení spíše druhotnou roli. Jakékoli změny, které napomohou, aby se teologická pojednání zabývala více diaconickými tématy, mohou teologické vzdělávání i bádání jen obohatit.

Ekumenické výzvy

Jednota je duchovní záležitost a týká se celé církve. Ekumenický pohyb je přítomen v teologickém dialogu, ale také při běžných bohoslužbách a sdílení odpovědnosti za sociální a diaconickou práci. Církev tak poznává, že pluralitu je nutno akceptovat a že jednota, o jakou církev usiluje, neznamena, že zmizí všechny rozdíly. Musíme si být vědomi, že jednota v každé církvi i mezi církvemi spočívá v pluralitě. V Božím království je mnoho příbytků a pohled církve by neměl být úzkoprsý. Různost názorů a odlišnost chování se nemusí nutně stát příčinou rozdělení.

Ekumenická myšlenka musí mít základ ve víře, že lidé se od sebe sice liší, ale že je vždy třeba respektovat jejich lidskou důstojnost. Pro diaconickou práci to znamená, že musí vyrůstat z *hluboké úcty ke každé lidské bytosti* a že církev je povolána naslouchat a odpovídat, a to zvlášť pokud jde o potřeby nejpotřebnějších.

Je často jednodušší vytvářet společenství na základě vzájemné spolupráce než na shodě učení, a proto může být právě diakonie *hlavní cestou ke sblížení* církví a k ekumenickému rozvoji.

Společenství

Církev má jako společenství mnoho duchovních a materiálních zdrojů. Měla by si být tohoto bohatství vědoma a neměla by opomíjet skutečnost, že *tyto zdroje budou k užitku, jen pokud bude církvi diaconickou*. Ukázali jsme, že jsou zde různé zdroje: lidé (profesionálové i dobrovolníci), finanční zajištění, budovy, vybavenost, duchovní zdroje, etické hodnoty atd.

Diakonická práce probíhá někdy tzv. „v dispoře“, tj. bez zřetelné organizační vazby na církev. Dochází k tomu například při práci a úkolech v městském prostředí, které souvisejí s chudobou, nezaměstnaností a dalšími sociálními problémy. *Oficiální církev by měla této práci věnovat větší pozornost a více ji podporovat*. Konečně, je to diaconická služba a tedy součást církve.

Udržitelnost

Jsme si vědomi, že jsme otázce udržitelnosti nevěnovali v této zprávě dostatek pozornosti. Přesto se o ní chceme teď zmínit. Často se zdůrazňuje, že udržitelnost je závislá na třech dimenzích: ekologické, sociální a ekonomické. Tyto tři dimenze pospolu jsou vlastním základem udržitelnosti. Diakonie se jich také týká. Musí se vztahovat ke všem třem sféram, protože *diakonie a udržitelnost spolu musí souviset*.

Jedním ze závěrů, ke kterým jsme dospěli, je, že udržitelnost diakonie nespočívá v „pomáhání“ (helping). Význam diakonie se proto podle našeho názoru zakládá na službě a na tom, že neprobíhá pouze v rovině osobních vztahů, ale také v sociálním a politickém životě. V kontextu udržitelnosti jsou smíření a mír nutnou součástí diakonické činnosti. Pro všechny, kdo chtějí přispívat k smíření, je teologická reflexe nepostradatelná.

Pokládáme instituční a politická ujednání (dohody) ve sborech i mimo ně za trvale hodnotné, jelikož diakonie nestojí ani nepadá pouze s osobní angažovaností.

Obhajoba

Diakonická činnost s sebou nese přímý vztah k lidem v nouzi. Ale kromě toho by měla být součástí společenských a politických akcí, jejichž cílem je zlepšovat životní podmínky lidí bez práce, lidí žijících v chudobě, zdravotně postižených a nemocných osob, migrantů, atp., abychom uvedli alespoň některé. To znamená obětavě a horlivě se těmto potřebným lidem věnovat a podporovat je také, aby sami dokázali měnit své životní podmínky k lepšímu. *Má-li být diakonie aktivním činitelem ve společnosti, musí být vázána jak na osoby (jednotlivce), tak na sociální systém.*

Evropa

Evropa je větší než Evropská unie. Některé evropské země jsou členy unie, jiné zůstávají vně. Evropské církve si přejí otevřenou a sjednocenou Evropu. Chtějí se především vyvarovat sklonu k eurocentrismu, poněvadž jsou si vědomy své *zvláštní odpovědnosti za chudé v Evropě i mimo ni*. Usilují také o Evropu, v níž bude vládnout pokoj, spojený s porozuměním, že jednota spočívá v pluralitě, a ne v tuhé politické, kulturní a náboženské disciplíně. V tomto vědomí se církve musí zasazovat o vstřícnější přístup k přistěhovalcům a o jejich svobodu. *Migrace a integrace patří k důležitým a neopominutelným oblastem diakonické činnosti.*

Církve se hlásí a zavazují k takovým základním hodnotám, jako jsou lidská práva, spravedlnost, mír, svoboda, tolerance a solidarita. Ve svém duchovním dědictví nalézají inspiraci a zmocnění k odporu vůči porušování lidských práv, vůči nespravedlnosti, válkám a intoleranci. Jejich ideou je evropská společnost, která *každé lidské bytosti přiznává plnou důstojnost prokazuje úctu a kde jsou vztahy mezi lidmi založeny na solidaritě a péči.*

Úlohou diakonie je uvádět takovou vizi do života a to pomocí skutků lásky a vzájemné služby a rovněž politikou činností na všech úrovních. Diakonie má mít prorockou dimenzi. To znamená, že by církve měly citlivě reagovat na jakékoli vývojové tendence ve společnosti, které ohrožují lidskou důstojnost a odporují solidaritě. Prorocké hlasy, jejichž varování přichází ještě včas, poukazují zejména na pýchu a sobectví, zvláště když se k nám dostávají v „balení“ sociálního marketingu a změn ve struktuře zámožného sociálního státu.

Jsme svědky dalekosáhlých změn ve společnosti, které mají vliv na fungování sociálního státu. V zemích, kde je či není zřízen sociální stát, by diakonické společenství mělo vědět, *o jaký typ sociálního státu se bude zasazovat.*

Vidíme rovněž, že vyvstala *obecná potřeba zvažovat úlohu církví na sociálním trhu*. Jakým způsobem by měly církve a jejich diakonické organizace jako činitelé sociální péče postupovat? Jak se vyrovnají s rizikem, že své zvláštní diakonické poslání vynaloží na komerčním soupeření a úspěch? Jaká jsou rizika finančních vazeb na systém národního pojištění nebo na rozpočty závislé na vládní politice? Co je pro finanční zajištění výhodou, a co nevýhodou – sponzorský systém, či systém státního sociálního zabezpečení? Takových otázek je mnoho a všechny je třeba bedlivě promýšlet.

Dodatek 1. Užité zprávy a deklaráce

Bratislava Declaration (1994);

Diakonisches Werk der EKD: Der evangelische Diakonat als geordnetes Amt der Kirche (1996);

The Diaconate as Ecumenical Opportunity. The Hannover Report of the Anglican-Lutheran International Commission (1996);

Roman Catholic Bishops of England and Wales: The Common Good and the Catholic Church's Social Teaching (1996);

Comprehensive Diaconal Programme for the Church of Norway (1997);

Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund: Diakonie – Zukunft unserer Kirche? Eine Grundsatzdiskussion im Anschluss an die Bratislava-Erklärung (April 1997);

Diaconal Ministry. The Church of Sweden and the Task (2000);

Church of Scotland: Deacons of the Gospel. A Vision for Today, A Ministry for Tomorrow (2001);

For such a time as this. A renewed diaconate in the Church of England. A Report of the General Synod of the Church of England of a Working Party of the House of Bishops (2001);

Protestant Churches in Austria: Diakonie – Standortbestimmung und Herausforderung (1997);

Diakonia – an integrated dimension in the life of the Danish National Church (2001);

Protestant Churches in the Netherlands: Omzien naar elkaar (2002);

Verband Evangelischer Diakonen- und Diakonengemeinschaften in Deutschland e.V.: Arbeitsergebnisse (2002);

Short note from the Czech Republic: Meaning of diakonia for the Church (2002);

An epistle from the LWF Global Consultation 7 November 2002;

Diakonia Charter (Eurodiaconia, 2000).

Dodatek 2. Účastníci Pražského setkání v roce 2003

Tony Addy	ECG – European Contact Group on Urban and Rural Mission
Albert Brandstätter	Eurodiakonie
Stephanie Dietrich	Národní rada Norské církve
Kristin Fehn	Národní rada Norské církve
Marco Jourdan	Commissione Sinodale per la Diaconia (Itálie)
Rev. Alistair Malcolm	Komise pro sociální odpovědnost Skotské církve
Rachel Medema	WCC – Světová rada církví
Dr. Lennart Molin	Křesťanská rada Švédska
Dr. Hermann Noordegraf	Nizozemská protestantská církev
Christian Popescu	CCME – Církevní komise pro migraci v Evropě
Ninni Smedberg	Švédská církev, Eurodiakonie
Dr. Walther Specht	Diakonisches Werk der EKD (Německo)
Henrik Stubkjaer	Diakonická střední škola v Aarhusu (Dánsko)
Dominic Verhoeven	Caritas Europa (Belgie)
Pavel Vychopeň	Diakonie Českobratrské církve evangelické (Česká republika)

BÝT A JEDNAT

Diakonie a církve

Zpráva teologické pracovní skupiny Eurodiakonie.

Z anglického originálu (To Be and to Do), Brusel 2004,
přeložili Daniel Rejchrt, Jana Plíšková a Jiří Otter.

Jazyková revize Ema Suchá.

Návrh obálky a typografie Eurodiaconia

Sazba a zlom Filip Říha

Vydala Diakonie Českobratrské církve evangelické,

Belgická 22, 120 00 Praha 2,

e-mail: ustredi@diakoniecce.cz; <http://www.diakoniecce.cz>.

První vydání, 2006.

Vytiskla tiskárna H.R.G. s.r.o., Litomyšl